

Strategic Studies Quarterly

P-ISSN: 1735-0272 | E-ISSN: 2980-910X

Quarterly.risstudies.org

Received 22 February 2025
Revised 05 April 2025
Accepted 27 June 2025
Published online 21 December 2025

The Cognitive Foundations of National Dream Formation

1. Seyed Mohammad-Mahdi Gerami - PhD Candidate in Comparative and Analytical History of Islamic Art, Islamic Azad University, Central Tehran Branch, Tehran, Iran.

2. Mohammad-Hadi Raji - Faculty member of the Research Institute for Security and Development Studies, Tehran, Iran.

Corresponding Author Email Address: s.madadi11@ut.ac.ir

Introduction

The concept of the national dream plays a pivotal role in shaping collective identity, orienting social aspirations, and structuring patterns of governance. Rather than constituting a merely idealized vision, the national dream encompasses cognitive, emotional, and behavioral dimensions that, over time, organize both individual and collective action within a society. In the contemporary world, many states have consciously sought to redefine or reconstruct their national dreams in order to strengthen social cohesion, enhance political legitimacy, and increase collective action capacity.

Article type: Original Research

How to cite this article:

Gerami, S.M.M. & Raji, M.H (2025). The Cognitive Foundations of National Dream Formation. Strategic Studies Quarterly, 28(3), 171-216. doi: [10.22034/ssq.2025.512029.4261](https://doi.org/10.22034/ssq.2025.512029.4261)

Despite its significance, much of the existing scholarship has examined the national dream primarily through political, historical, or sociological lenses, while paying comparatively limited attention to its cognitive and mental foundations. In this context, cognitive science—an interdisciplinary field concerned with the study of mental, perceptual, and emotional processes—offers a novel and productive framework for understanding how national dreams are formed, stabilized, and transmitted. Concepts such as collective memory, social cognition, empathy, theory of mind, belief formation, and social decision-making provide powerful analytical tools for illuminating the internal and often invisible processes underlying the construction of collective dreams.

The importance of the present study lies in its attempt to draw on insights from cognitive science to explain the mental and neural foundations of the national dream, thereby addressing a notable theoretical gap in the literature. The central research question guiding this inquiry is: *How does the national dream emerge from a cognitive science perspective, and what mental and social mechanisms contribute to its formation and durability?* Accordingly, the objectives of the study include examining the role of collective memory in representing the past and linking it to national foresight; analyzing the function of social cognition in generating shared understanding among members of society; exploring the role of emotion and empathy in mobilizing collective participation; and investigating the contribution of theory of mind, belief, and desire to the alignment of individual actions with collective goals.

This research does not seek to test statistical hypotheses. Instead, adopting an exploratory approach, it aims to develop a conceptual framework for understanding the process of “collective dream formation.” The primary focus is on how dispersed cognitive processes at the individual level are transformed—through social interaction, shared narratives, and common experiences—into a coherent vision of the future capable of organizing social and political behavior.

Methodology

This study employs a qualitative research design and follows a descriptive–analytical approach, situating it within the realm of interdisciplinary research. Data were collected through documentary and library-based methods and include peer-reviewed journal articles, specialized monographs, and research reports in the fields of cognitive science, social neuroscience, social psychology, and national identity studies. The sources reviewed span the period from 2000 to 2024 and were selected based on their conceptual relevance, academic credibility, and currency.

The theoretical framework is grounded in key concepts of social cognition, including collective memory as a repository of shared historical experiences; theory of mind as the capacity to attribute mental states to others; empathy as an emotional mechanism linking individuals; and belief and desire as fundamental drivers of human behavior. In addition, the notion of the “social brain” and the neural networks associated with social interaction provide an explanatory basis for understanding why collective dreams are not merely discursive constructions, but are rooted in human cognitive and affective structures. Data analysis was conducted through thematic extraction and the systematic examination of relationships among core concepts, with findings presented in the form of analytical propositions.

Results

The findings indicate that the national dream emerges from the interaction between past-oriented collective memory and future-oriented imagination. Collective memory serves to stabilize common experiences, while cognitive processes transform these experiences into a meaningful vision for the future. Social cognition and empathy play a central role in the transmission and internalization of this vision; without emotional engagement and empathic resonance, even the most rationally articulated national dreams lack the capacity to mobilize society.

Moreover, the results demonstrate that theory of mind—the ability to understand the perspectives, beliefs, and intentions of others—is a necessary condition for the formation of integrated national dreams and for the reduction of intergroup tensions. Collective beliefs, consciously or implicitly, constitute the deepest layers shaping social behavior. Consequently, any attempt to reformulate or redesign a national dream is unlikely to succeed without a clear understanding of these underlying belief structures.

Conclusion

In sum, this study shows that the national dream is not merely a political or discursive construct, but a phenomenon deeply embedded in human cognitive and neural mechanisms. Attention to these underlying infrastructures can assist policymakers, educational institutions, and media organizations in designing cultural and social interventions that are both more realistic and more effective. The findings of this study contribute theoretically to the literature on social cognitive science and have practical implications for governance, social cohesion, and national foresight.

Keywords: National Dream; Collective Memory; Theory of Mind; Empathy; Social Cognition.

Ethical Considerations

Compliance with Ethical Guidelines

This study was approved by the Ethics Committee of Research Institute for Security and Development Studies (ISDS), Tehran, Iran.

Authors' Contributions

All authors equally contributed to preparing this article.

Conflict of Interest

The authors declared no conflict of interest.

Funding Sources

This research received no external funding.

فصلنامه مطالعات راهبردی

شماره چاپ: ۷۲۷-۱۷۳۵ | شماره الکترونیک: ۲۹۸۰-۹۱۰۷

Quarterly.risstudies.org

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۲/۰۴
تاریخ اصلاح: ۱۴۰۴/۰۴/۱۴
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۶/۲۷
تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۹/۳۰

مبانی شکل‌گیری رؤیای ملی از منظر علوم شناختی

۱. سیدمحمد مهدی گرامی، دانشجوی دکترای رشته تاریخ تطبیقی و تحلیلی هنر اسلامی دانشگاه آزاد واحد تهران - مرکز، تهران، ایران.

۲. محمدهادی راجی، گروه حکمرانی سیاسی و اجرایی، پژوهشکده مطالعات راهبردی، پژوهشگاه مطالعات امنیت و پیشرفت، تهران، ایران.

رایانامه نویسنده مسئول: s.gerami@iau.ac.ir

چکیده

روایای ملی مفهومی زیبایی‌شناسانه و بنیادین در شکل‌گیری هویت جمعی و در جهت‌دهی به آرمان‌ها و رویکردهای یک ملت و برساننده ایده‌های حکمرانی است. رویا در ذات خود، ترسیم مسیری است که یک ملت طی خواهد کرد و رفتاری است که در راستای این هدف بروز خواهد داد. رویاهای جمعی از زوایای مختلفی قابلیت بررسی دارند، پرسش اساسی این پژوهش آن است که روایای ملی از منظر علوم شناختی چگونه شکل می‌گیرد؟ پرسشی که در فرایند پاسخ به آن سعی خواهد شد تا به چگونگی ایجاد و خلق روایای جمعی از منظری شناختی پرداخته شود. مطالعه حاضر با تکیه بر یافته‌های علوم شناختی، به بررسی نقش حافظه جمعی، ادراک اجتماعی، هیجان، همدلی، حدس و درک یکدیگر، تصمیم‌گیری اجتماعی و باورها در شکل‌دهی به هویت

نوع مقاله: پژوهشی اصیل

نحوه استناد به این مقاله: گرامی، سیدمحمد مهدی و راجی، محمدهادی. (۱۴۰۴). مبانی شکل‌گیری رؤیای ملی از منظر علوم شناختی. فصلنامه مطالعات راهبردی، ۲۸ (۳)، ۱۷۱-۲۱۶. doi: 10.22034/ssq.2025.512029.4261

ملی می‌پردازد. به‌ویژه در این پژوهش که در نوع خود بدیع و نوآورانه محسوب می‌شود، نقش ابعاد اصلی شناخت اجتماعی همچون نظریه ذهن، هم‌حسی، ادراک اجتماعی و رفتار اجتماعی بررسی شده است. داده‌های این تحقیق کیفی از منابع اسنادی و کتابخانه‌ای حاصل آمده و با رویکردی توصیفی و تحلیلی مورد پردازش قرار گرفته است. این تحقیق از نوع اکتشافی بوده و فرضیه‌آزما نیست. اکثر مطالب از جدیدترین مقالات در این حوزه برداشت شده و بسیاری از آنان برای اولین بار ترجمه شده‌اند. نتایج نشان می‌دهد که رویاها و ارزش‌گذاری‌های مشترک، از طریق پردازش‌های شناختی، به ارگانیک‌سازی واحد، دارای فرم و تصویری تبدیل شده و در طول زمان، در حافظه جمعی افراد، هویت ملی را سامان می‌دهند و روایت می‌کنند. هم‌حسی‌ها و ادراک اجتماعی دارای قدرت انتقالی هستند که می‌توانند مفاهیم شناختی و هیجانی جمعی را منتقل کرده و طراحی شوند. یافته‌ها نشان می‌دهد برجسته‌سازی هویت مشترک از دل خلق رویاهای هم‌پیوند، تقویت دیدگاه‌پذیری و طراحی مداخلات همدلانه می‌تواند رفتارهای نوع‌دوستانه بین‌گروهی و انسجام اجتماعی را افزایش دهد و زمینه مفاهیم راهبردی برای خلق رویای ملی را افزایش دهد. در پایان، بسته‌ای از توصیه‌های سیاستی در حوزه آموزش، رسانه، سنجش و اخلاق ارائه شده است که می‌تواند دارای دلالت‌های نظری و کاربردی در زمینه حکمرانی رویای ملی باشد.

واژگان کلیدی: رویای ملی، حافظه جمعی، نظریه ذهن، همدلی، شناخت اجتماعی.

مقدمه

هیچ ملتی بدون رویا نیست، این رویا یا توسط سیاست‌گذاران و تاریخ ساخته شده است، یا دیگران بر مبنای منافع خود برای ملت‌ها این رویا را خواهند ساخت. رویای ملی، غالباً مفهومی درونی و ذاتی در جامعه است که هویت، آرمان‌ها و نگرش یک ملت

به آینده را در بر می‌گیرد و می‌تواند نیروی محرکه‌ای برای تحولات اجتماعی، فرهنگی و سیاسی باشد. این رویا نه تنها بازتابی از تاریخ و تجربه‌های جمعی یک جامعه است، بلکه به عنوان یک نقشه راه، جهت‌گیری‌های آینده آن را نیز مشخص می‌کند. از این رو ساخت و شناخت رویای جمعی در شکل‌گیری و حرکت به سمت مطلوب برای سیاست‌گذاران امری لازم است. رویایی که خود نسازیم، دیگران برایمان خواهند ساخت و ناخودآگاه در جهت هدفی که آنان برای ما ترسیم کرده‌اند گام خواهیم برداشت؛ اما پرسش اصلی پژوهش آن است که از منظر علوم‌شناختی، رویای ملی چگونه شکل می‌گیرد. پرسشی که در ضمن آن به پرسش‌های دیگری نیز پرداخته شده است از جمله آن که «چه عواملی بر تکوین و پایداری رویاها تأثیرگذار است، نسبت علوم‌شناختی که علمی جدید است با این پدیده چیست و چگونه می‌توان از این علوم برای شناخت و شکل‌دهی هرچه بهتر رویای ملت‌ها بهره برد. شناخت جمعی در کجای ذهن و مغز انسانی شکل می‌گیرد؟ چگونه می‌توان بر آن اثرگذار بود؟». پاسخ به این پرسش‌ها می‌تواند کمک کند تا نحوه شکل‌گیری رویای ملی و شکل‌دهی به آن بهتر درک شود. بدیهی است که پردازش تمامی ابعاد این مسئله در یک مقاله محدود امکان‌پذیر نیست و تعداد پژوهش‌هایی که در این زمینه صورت‌بندی شده‌اند ناچیز هستند. این دست پژوهش‌ها یا کم هستند یا انقدر محرمانه‌اند که عمومی نشده‌اند. از این روی پژوهش حاضر دچار چالش‌های بسیاری حتی برای تحدید مسئله اولیه خود بوده است؛ از این رو این مقاله تلاشی اولیه برای تعریف دامنه مسئله شکل‌گیری رویای ملی در علوم‌شناختی است.

علوم‌شناختی، به عنوان حوزه‌ای میان‌رشته‌ای که فرایندهای ذهنی و شناختی انسان را بررسی می‌کند، چارچوبی ارزشمند برای تحلیل مبادی شکل‌گیری رویای ملی فراهم می‌آورد. حافظه جمعی، ادراک اجتماعی، هیجان، تصمیم‌گیری اجتماعی و باورها از جمله مؤلفه‌های شناختی هستند که در شکل‌دهی به یک هویت ملی مشترک، نقش

دارند. به‌ویژه، نقش حافظه بلندمدت در ذخیره، بازیابی و بازتاب تجربیات تاریخی، نحوه پردازش اطلاعات اجتماعی توسط مغز و تأثیر احساسات و انگیزش‌های جمعی بر هویت ملی، از جمله موضوعاتی هستند که می‌توانند درک عمیق‌تری از این پدیده ارائه دهند. در چند سال اخیر، پژوهش‌های زیادی در مورد رویای ملی در کشورهای همچون آمریکا، هند، چین و دیگر کشورهای اروپایی و غیر اروپایی انجام شده است. دانستن رویای یک کشور و نحوه شکل‌گیری این رویا، سیاست‌گذاران را به سمت چپ‌تر یا راست‌تر راهبرد و همراه کردن بیش از پیش مردم سوق می‌دهد. در این پژوهش، با بهره‌گیری از یافته‌های علوم شناختی، تلاش شده است فرایندهای ذهنی و اجتماعی دخیل در شکل‌گیری رویای ملی مورد بررسی قرار گیرد. این مطالعه نشان خواهد داد که چگونه باورها و خواسته‌های متفاوت، ارزش‌گذاری‌ها و درک یکدیگر بر مبنای پردازش‌های شناختی، به مفهومی مشترک بدل شده و هویت یک ملت را در طول زمان شکل می‌دهند.

الف) روش‌شناسی پژوهش

تحقیق حاضر از نوع پژوهش کیفی با رویکرد توصیفی-تحلیلی است. هدف اصلی آن توسعه یک چارچوب نظری برای تبیین فرایند شکل‌گیری رویای ملی از منظر علوم شناختی است. پژوهش در زمره مطالعات میان‌رشته‌ای قرار می‌گیرد و از تلفیق حوزه‌های روان‌شناسی شناختی، علوم اعصاب اجتماعی، مطالعات هویت ملی و فلسفه ذهن بهره می‌گیرد. روش به‌کاررفته، تحلیل مضمون^۱ ترکیب‌شده با مرور نظام‌مند منابع^۲ است. ابتدا مجموعه‌ای از منابع علمی معتبر شامل مقالات، کتاب‌ها و گزارش‌های بین‌المللی و ملی در حوزه‌های مرتبط گردآوری شد. سپس مضامین کلیدی شناسایی و

1. Thematic Analysis
2. Systematic Literature Review

دسته‌بندی شدند (مانند حافظه جمعی، نظریه ذهن، همدلی، و باور) و ارتباط آن‌ها با پدیده «رویای ملی» تحلیل شد. منابع از پایگاه‌های اطلاعاتی معتبری همچون Scopus، Web of Science، PubMed، Google Scholar، SID و نورمگز بوده است. بازه زمانی پژوهش سال ۲۰۰۰ تا ۲۰۲۴ میلادی برای منابع انگلیسی و ۱۳۸۰ تا ۱۴۰۳ برای منابع فارسی بوده است. معیار انتخاب، مرتبط بودن با کلیدواژه‌ها، استنادپذیری بالا و کیفیت انتشار Q1 یا Q2 برای منابع بین‌المللی بوده است. ارتباط بین مفاهیم از طریق تحلیل تطبیقی تبیین شد و چارچوب نهایی در قالب چند گزاره راهبردی بر پایه پژوهش ارائه شد.

ب) تعریف مفاهیم

۱. رویای ملی^۱

رویای ملی به آرزوها و آرمان‌های جمعی یک ملت اشاره دارد که مظهر چشم‌اندازی است که مردم آن برای آینده کشور خود در سر دارند. این رویا نه فقط تصویری است برای دستیابی به اهداف جمعی، بلکه رویایی است کلی که برای تک‌به‌تک افراد هر جامعه، چشم‌انداز و هدف می‌سازد. این واژه اولین بار از ادبیات «رویای آمریکایی»^۲ استخراج شد و بعد با تدقیق در این واژه، ادبیات رویای ملی شکل گرفت. هر کشوری به دنبال رویای ملی یا سرزمینی خود می‌گردد و روز به روز، تعداد مقالات کشورهای مختلف مثل چین و کره و... در این باره، بیشتر می‌شود. این رویای ملی تنها یک داستان سرگرم‌کننده نیست، بلکه سیاست‌ساز، راهبردها و از جنس ایده‌غایی و ماهیتی است. برای شناخت واژه رویای ملی باید به خاستگاه آن، یعنی رویای آمریکایی پرداخت.

به صورت رسمی و در ادبیات سیاسی، ردپای رویای ملی آمریکایی را در سخنان

1. National Dream

2. American Dream

رئیس جمهور جان اف. کندی و رونالد ریگان می توان یافت. عبارت «رویای آمریکایی» اولین بار به طور گسترده در دوره پیشرفت‌گرایی (۱۸۸۸-۱۹۲۰) استفاده شد و در ابتدا، معنای کاملاً متفاوتی با معنای امروزی داشت. در آن زمان، این عبارت به مفاهیمی مانند عدالت، برابری و دموکراسی اشاره می‌کرد. این دوره، زمانی بود که کشور تحت سلطه الیگارشی‌ها قرار داشت. هرچند هر دو رئیس جمهور - جان اف. کندی و رونالد ریگان - در سخنرانی‌های خود به عبارت «شهر بر فراز تپه»^۱ به نقل از رهبر پیوریتن‌ها، جان وینتروپ در سال ۱۶۳۰ اشاره کرده‌اند (ریگان واژه «درخشان» را به آن اضافه کرد) (Hartmann, 2014). اصطلاح «رویای آمریکایی» بعدها توسط مورخی با نام جیمز تراسلو آدامز و کتابش حماسه آمریکا در سال ۱۹۳۱ مورد استفاده قرار گرفت. آدامز رویای آمریکایی را این‌گونه توصیف می‌کند: «رویای سرزمینی که زندگی در آن برای همه بهتر، غنی‌تر و پربارتر باشد و فرصت‌ها به تناسب توانایی یا تلاش هر فرد فراهم گردد.» (Hartmann, 2014: 20). در کتاب تعقیب رویای آمریکایی، به درستی ذکر شده است که «امروزه، رویای آمریکایی همچنان بر شکوفایی اقتصادی و امنیت مالی، همراه با جاه‌طلبی‌های دیگر تأکید می‌کند - یافتن و دنبال کردن یک شغل پربار، داشتن یک زندگی سالم و شخصی با رضایت و توانایی بازنشستگی در آسایش رامی جوید.

اما صرف نظر از زمان و مکان، آمریکا همیشه امید و نوید یک زندگی خوب را داشته است. البته رویای آمریکایی هرگز تضمین نکرده است که سخت‌کوشی، موفقیت اقتصادی و شخصی را تضمین می‌کند، اما به شدت این سبک زندگی را پیشنهاد می‌دهد. از اولین روزهای ما تا به امروز، میلیون‌ها نفر به این سواحل آمده‌اند تا زندگی خود را بهبود بخشند. آمریکا از دیرباز، نماد سرزمین فرصت‌ها بوده است، جایی که مهارت و سخت‌کوشی به عنوان مسیرهایی برای موفقیت شخصی و رفاه اقتصادی در نظر گرفته می‌شود. در حالی که ویژگی‌های هر رویا ممکن است از فردی به فرد دیگر متفاوت باشد، حیات کلی رویای آمریکایی، برای هویت کشور، اساسی بوده است.

---

1. City upon a Hill

ایالات متحده، مدت‌هاست که تلاش داشته به عنوان سرزمینی با فرصت‌های برابر شناخته شود، سرزمینی که در آن مردم بدون توجه به جایگاه اجتماعی، با تلاش و داشتن مهارت‌ها، می‌توانند به موفقیت شخصی و رضایت‌مندی دست پیدا کنند. در حالی که جزئیات هر رویا از فردی به فرد دیگر متفاوت است، شادابی و پویایی کلی رویای آمریکایی، به طور بنیادین، بخشی از هویت این ملت بوده (Rank, 2024: 68)، اگرچه در عمل با موانع و مشکلات جدی مواجه شده است.

رویاها محصولی زیبایی‌شناسانه هستند و روح زندگی را می‌سازند و در همه فضا بازتاب دارند. برای مثال این نوع نگاه و رویا را می‌توان در زندگی روزمره، در هنر و در رفتارهای اجتماعی آمریکایی‌ها جست. مفهوم رویای آمریکایی در سراسر فرهنگ و تاریخ آمریکا یافت می‌شود. در قلب خرد عمومی بنجامین فرانکلین، در کلمات لازاروس که بر مجسمه آزادی حک شده، در اشعار سندبرگ یا در سخنرانی‌های پرشور مارتین لوترکینگ جونیور، حضور دارد. در موسیقی آرون کاپلند یا نوآوری‌های جاز چارلی پارکر شنیده می‌شود و در افق‌نمای شهرهایی چون منهتن، شیکاگو و سان‌فرانسیسکو نیز دیده می‌شود (Hartmann, 2014: 88). رویای ملی، بیانگر دیدگاه مشترکی است که یک جامعه در مورد آینده خود و فرصت‌های موجود برای هر یک از همشهریان و شهروندان خود دارد. ویژگی‌های یک رویای ملی، اغلب به زمینه‌های فرهنگی، تاریخی و سیاسی بستگی دارد و به عنوان چارچوبی هدایت‌کننده، برای پیشرفت، هویت و وفاداری ملی عمل می‌کند. «شما باید کشور را هم به طور واقعی، با تمام کاستی‌ها و نقص‌هایش و هم به طور ایدئالی که امیدوارید به آن تبدیل شود، توصیف کنید. شما باید به رویای کشور وفادار بمانید، نه به آنچه که هر روز صبح از آن بیدار می‌شوید. بدون وفاداری، ایدئال هیچ‌گاه به واقعیت تبدیل نخواهد شد.» (RORTY, 1998: 164).

رویاها، موجودیت‌های ثابتی نیستند و مطابق با شرایط آن ملت، می‌توانند دستخوش تغییر شوند. روابط بین ملت‌ها، موقعیت ژئوپولیتیک، روابط سیاسی و اجتماعی بین

ملت‌ها و به خصوص شبکه مجازی و اینترنت، بسیار بر ایجاد و تدوین و تشکیل رویای ملی، اثرگذارند.

۲. رویای اجتماعی^۱

روایای ملی، خیالی است جمعی و انگاری است مشترک، بین افراد یک جامعه. آثار رویای اجتماعی را می‌توان در شاکله تصمیمات جمعی یک گروه دید و این رویا، ریشه در ناخودآگاه جمعی انسان‌های یک جامعه دارد، همچنین زیربنای بسیاری از تصویرسازی‌های آگاهانه‌ای که انسان‌ها هر روز در زندگی جمعی و فردی خود استفاده می‌کنند، رویای جمعی است.

از دیدگاه فروید، رویای فردی انسان‌ها، رفت و برگشتی از ضمیر خودآگاه به ضمیر ناخودآگاه ایشان، با نیم‌نگاهی به روابط اجتماعی در فراخود است. در مقابل، رویاپردازی اجتماعی توجه را به فرهنگ و دانش مشترک معطوف می‌کند و ما را فراتر از دغدغه‌های خودخواهانه می‌برد. رویاپردازی اجتماعی بر کیفیت سیستمی و کل‌نگر رویاها تأکید دارد و جنبه‌های فردی را کنار می‌گذارد. انسان‌ها از تجربه اجتماعی خود، فرضیه‌های کارا را به عنوان روشی علمی برای دستیابی به این فرهنگ و دانش به کار می‌گیرند. رویاپردازی اجتماعی از تجربه اجتماعی سرچشمه می‌گیرد. بنابراین، در این زمینه، ایده دانش محدود- نامحدود معنا پیدا می‌کند زیرا رویای جمعی مفهومی مشترک است و با ارتباط ذهن‌های بیشتر، می‌تواند به صورت بالقوه میان همه افراد، مشترک شود (Lawrence, 2018).

۳. علوم شناختی

علوم شناختی به فناوری تصویربرداری از مغز خلاصه نمی‌شود. علوم شناختی شامل فلسفه، روان‌شناسی، زبان‌شناسی، هوش مصنوعی، ریاضیات و علوم اعصاب و بسیاری از علوم دیگر است. البته باید در نظر داشت که «اصطلاح علوم شناختی به جمع

1. Social Dream

تمامی این رشته‌ها گفته نمی‌شود، بلکه به هم‌افزایی و تلاقی آن‌ها گفته می‌شود. به این مفهوم، علوم شناختی یک رشته واحد مانند هر یک از این رشته‌ها نیست، بلکه یک تلاش متحد بین پژوهشگران مختلف است.» (فردنبرگ و سیلورمن، ۱۴۰۰: ۲۸). از این رو علوم شناختی به تنهایی معنایی عام ندارد و در کنار علوم دیگر است که مفهوم خویش را هویدا می‌سازد. برمودز در کتاب «علوم شناختی: معرفی علم ذهن» که یکی از آخرین کتاب‌های معتبر و غنی در حوزه علوم شناختی تا به امروز است، تاریخچه علوم شناختی را مربوط به سال ۱۹۷۰ میلادی می‌داند. وی معتقد است که در همان سال‌ها، آکادمی‌ها حول مقدماتی از نظریات، تکنیک و فرضیات شکل گرفت که این مسائل و فرضیه‌ها از رشته‌ها و فضاها متفاوت دور هم جمع شده بودند. خیلی از این مسائل در طول سال‌ها محل پرسش شده بودند و انگار آن چیزی که یک ایده جدید با خود به همراه داشت و شاید می‌توانست جواب این پرسش‌ها را بدهد، تحقیق درمورد ذهن بوده است (کالک و همکاران، ۱۳۹۶) و این نقطه پدیداری علوم شناختی است.

هدف اصلی علوم شناختی تبیین این مسئله است که انسان‌ها چگونه انواع مختلفی از تفکرات را انجام می‌دهند. هدف در علوم شناختی نه تنها توصیف انواع مختلف روش‌های حل مسئله و یادگیری، بلکه تبیین نحوه انجام این اعمال توسط ذهن است (تاگارد، ۱۴۰۲). مغز دارای نواحی و عملکردهای متفاوتی است و چیزی به صورت خاص مختص به درک یک مفهوم مشخص نیست. مناطق و کارکردهای متنوع مغز است که باعث درک و تصمیم‌گیری ما درباره یک چیز می‌شود. باید در نظر داشت که علوم شناختی مفاهیم پایه‌ای را توضیح می‌دهند و با تلفیق و دقت در این مفاهیم می‌توان فرایندهای پیچیده را از این دریچه توصیف و تشریح کرد.

ج) چارچوب نظری

۱. پردازش مفهوم رویای ملی در چارچوب شناختی

نویسندگان تحقیق، ناحیه یا قسمتی در مغز و ذهن برای طراحی و تحلیل مستقیم رویای ملی یافت نکردند، اما می‌توان نواحی درگیر در هرکدام از خصوصیات شکل‌گیری رویا را مورد پردازش قرار داد. رویای ملی رابطه تنگاتنگی با باورها و شناخت اجتماعی افراد دارد. برای رسیدن به این مقصود باید ابتدا ادبیات رویای ملی، چارچوب بندی و متناظر شناختی آن پیدا شود. اکنون که به صورت کلی ادبیات رویای ملی مورد بررسی قرار گرفت، باید آن را به پایه‌های شناختی ترجمه کرد. از این جمله می‌توان به حافظه، پردازش، تصمیم‌گیری، ادراک اجتماعی، هویت، باور، ارزش و میل و بسیاری دیگر از ادراکات شناختی توجه ویژه نمود.

در طراحی رویای ملی، چندین امکان شناختی دخیل هستند. حافظهٔ جمعی^۱ و فردی انسان منبع ابتدایی فراخوانی و ساخت رویاها است. تصمیمات از همین منبع، رفتار را فراخوانی می‌کند و بدون این منبع، اطلاعات اولیه‌ای برای رویا پردازش وجود ندارد. حافظهٔ جمعی و هویت اجتماعی دو مفهوم بسیار مهم در درک و شناخت پویایی‌های روانی-اجتماعی هستند که شکل‌گیری و ادراک هویت ملی را سبب می‌شوند (Bouchat & Rimé, 2018) از این بابت می‌توان حتی از منظر روان‌شناسی اجتماعی و شناختی به مطالعه یک کشور و ملت پرداخت. دیدگاه روان‌شناسی اجتماعی، تصویر کشور را از منظر شناخت، احساس و رفتار فردی تحلیل می‌کند (Buhmann & Ingenhoff, 2015).

حافظهٔ جمعی یک فرایند فعال و مستمر است که در بسترهای اجتماعی رخ می‌دهد و به طور اجتناب‌ناپذیری، از آن‌ها تأثیر می‌پذیرد. حافظهٔ جمعی، جوامعی که در آن شکل می‌گیرد را تعیین می‌کند و در عین حال، از آن‌ها تأثیر می‌پذیرد. این حافظه،

1. Collective Memory

نقشی اساسی در هر جامعه ایفا می‌کند، زیرا سرمایه فرهنگی جامعه را حفظ و منتقل کرده و بقای آن را تداوم می‌بخشد. همچنین، حافظه جمعی به عنوان یک مسئله حیاتی بین گروه‌های اجتماعی و سیاسی عمل می‌کند، زیرا هویت اعضای جامعه را شکل داده و استمرار آن را تضمین می‌کند. شکل‌گیری هویت ملی، فرایندی پیوسته است که تحت تأثیر حافظه ملی قرار دارد. بازنگری و بررسی مجدد در حافظه جمعی، منجر به تغییر در محتوای هویت ملی می‌شود. در عین حال، حافظه جمعی از محتوای ابعاد مختلف هویت تأثیر می‌پذیرد، در حالی که بعد ملی آن از طریق یکپارچه‌سازی روایت‌های گوناگون گذشته، در حافظه ملی هر ملت ساخته می‌شود. از آنجا که حافظه جمعی ابزاری برای قدرت محسوب می‌شود، متخصصان علمی این حوزه باید در جهت دموکراتیزه کردن آن تلاش کنند (Wang, 2018: 1).

تصمیم‌گیری جمعی، فعالیتی است که از حافظه و پردازش‌های ذهنی انسان، نشأت می‌گیرد و در نهایت، تبدیل به کنش و واکنش و رفتارهای اجتماعی می‌شود. نحوه ذخیره اطلاعات در حافظه و متعاقباً تصمیم‌گیری جمعی، چیزی است که مستقیماً مربوط به ادراک اجتماعی انسان‌ها است. رفتار و تصمیمات سیاست‌گذاران عموماً خواسته یا ناخواسته بر رفتارهای اجتماعی تأثیرگذار بوده و بنابراین سهم بسیاری از این تصمیم‌گیری و رفتارهای جمعی نتیجه تصمیمات سیاست‌گذاران امور فرهنگی و غیرفهرنگی است. بسیاری از رفتارهای اجتماعی منبعث از پایه‌های ادراکی و باورهای جمعی است. در این حوزه، مقاله مهمی با عنوان «پیوندهای همبستگی: برجستگی هویت ملی و رفتار اجتماعی مثبت نسبت به گروه قومی دیگر» نگارش شده است. این مقاله به تعارضات قومی پرداخته و این‌گونه این تعارضات را تعریف می‌کند: «در سطح روان‌شناختی، تعارضات قومی را می‌توان به عنوان نتیجه‌ای افراطی، از فرایندهای طبیعی هویت‌یابی گروهی در نظر گرفت. بنابراین، از بین بردن مرزهای درک شده بین گروه‌ها، کلید بهبود روابط بین‌گروهی است.» (Yamani et al, 2023: 655). در همین فرایند است

که مسئله یکپارچگی اجتماعی درک می‌شود؛ مسئله‌ای که از درک یکدیگر و خوانش ذهن نشأت می‌گیرد. «یکپارچگی اجتماعی، فرایندی است که طی آن فرد می‌تواند با پیروی از قوانین و مقررات جامعه و جذب فرهنگ آن، خود را با محیط اجتماعی که در آن زندگی می‌کند، تطبیق دهد و به بخشی از آن تبدیل شود و نقش خود را به طور مؤثر در چارچوب این جامعه ایفا کند. علاوه بر این، مفهوم یکپارچگی اجتماعی، با دسترسی برابر به منابع و حقوق مشخص می‌شود که می‌تواند نتایج مثبتی برای سلامت جسمی و روانی به همراه داشته باشد. رابطه بین یکپارچگی اجتماعی و سلامت روانی، یک رابطه مثبت است؛ به این معنا که هرچه این فرایند به درستی انجام شود، کیفیت سلامت روانی فرد بالاتر خواهد بود.» (Yamani et al., 2023: 655).

برخلاف تصور غالب که ملی‌گرایی را با نژادپرستی، شوونیسم، بیگانه‌هراسی و عدم تساهل مرتبط می‌داند، پتانسیل سازنده هویت ملی از اهمیت بیشتری برخوردار است. برای مثال افزایش برجستگی یک هویت ملی مشترک (هویت ملی هندی)، میزان کمک‌های مالی اعضای گروه قومی غالب (هندوها) به اعضای گروه رقیب و اقلیت (مسلمانان) را افزایش می‌دهد. این فرایند، تحت تأثیر وضعیت اجتماعی (کاست ۱)، تعدیل می‌شود. هویت ملی، تأثیر بیشتری بر تغییر رفتار اعضای گروه قومی با موقعیت اجتماعی پایین‌تر دارد، زیرا احتمال بیشتری وجود دارد که این افراد به هویت ملی، به عنوان راهی برای ارتقای جایگاه اجتماعی خود گرایش پیدا کنند. (Charnysh et al., 2015: 1). در واقع، هویت اجتماعی بر رفتارهای جمعی انسان‌ها اثرگذار هستند و هویت نیز ربط مهمی به باورها و امیال انسان دارد. یکی از ردپاهای مهم میل و باور، نظریه ذهن است. خواسته‌های انسانی، همیشه مقدم بر باورهای انسانی است. بر اساس این نظریه، کودکان در روند رشد شناختی خود، توانایی درک خواسته‌ها را پیش از فهم باورها کسب می‌کنند؛ حتی در شرایطی که این دو مؤلفه از طریق تکالیف پژوهشی با ساختار و محتوای یکسان مورد مقایسه قرار گیرند (Wellman, 2011: 1).

۲. مغز اجتماعی و رویای جمعی

ایده‌ای که مغز یک شبکه اجتماعی است در اوایل دهه ۱۹۹۰ شکل گرفت (Brothers, 1990). با این حال، این ایده، نتوانست مفاهیم کلاسیک مغز را به عنوان یک اندام مستقل زیست‌پزشکی که منبع بسیاری از رفتارها، احساسات و افکار انسان است تحت الشعاع قرار دهد. چرخش در علوم اعصاب، مغز را به مرکز توجه در علم، رسانه‌ها و عرصه عمومی تبدیل کرد. کشورهای مختلف جهان، از جمله ایالات متحده، شروع به اجرای ابتکارات سیاسی، برای تحریک تحقیقات در مورد مغز کردند. در ایالات متحده، اولین این ابتکارات، اعلامیه «دهه مغز» توسط رئیس‌جمهور بوش، در سال ۱۹۹۰ بود. در سال ۲۰۱۳، او با رئیس‌جمهور وقت این کشور، ابتکار مغز را اعلام کرد. بین سال‌های ۱۹۹۰ و دهه‌های اول قرن بیست و یکم، کشورهای دیگر، از عربستان سعودی و چین تا بریتانیا و اتحادیه اروپا، میلیون‌ها دلار در تحقیقات مغزی سرمایه‌گذاری کرده بودند (Restivo, 2023). سال رستیووا، در کتاب خود (مغز اجتماعی، ۲۰۲۳) بیان می‌کند: «سی. رایت میلز در کتاب «تخیل جامعه‌شناختی» می‌نویسد: مردم معمولاً مشکلاتی را که متحمل می‌شوند، بر اساس تغییرات تاریخی و تناقضات نهادی تعریف نمی‌کنند. آن‌ها زندگی روزمره خود را به پویایی‌های تاریخ و جامعه جهانی مرتبط نمی‌سازند. آن‌ها نسبت به روش‌هایی که انسان‌ها و جامعه، زندگی‌نامه، تاریخ، خود و جهان با یکدیگر تعامل دارند، نابینا هستند. تحولات ساختاری پشت مشکلات شخصی آن‌ها، برایشان نامرئی است. تصور جامعه‌شناختی^۲ نقشه‌ای را فراهم می‌کند که سفر من (در کتاب) به سوی مغز اجتماعی هدایت کرده است.» (Restivo, 2023).

مغز انسان برای ارتباط با دیگران شکل گرفته است. منشأ برخی از قسمت‌های ذهن اجتماعی، به اولین پستانداران صدها میلیون سال قبل باز می‌گردد. سایر قسمت‌های

1. Sal Restivo

2. Social Imagination

ذهن اجتماعی، اخیراً تکامل یافته‌اند و مختص انسان‌ها هستند. دانستن نحوه تأثیر این سازوکارهای ذهنی بر رفتار، برای بهبودبخشیدن به زندگی افراد و سازمان‌ها، ضروری است (لیبرمن، ۱۴۰۳: ۱۰). این سازمان می‌تواند یک نظام بزرگ، همچون ملت باشد. «مغز اجتماعی» به شبکه‌ای از نواحی مغزی اطلاق می‌شود که در شناخت اجتماعی نقش دارند؛ یعنی نواحی‌ای که به انسان امکان می‌دهند دیگران را شناسایی کنند و حالات ذهنی خود و دیگران (مانند نیت‌ها، خواسته‌ها و باورها)، احساسات، ویژگی‌های پایدار و اعمال را مورد ارزیابی قرار دهد. (Blakemore et al., 2007). مغز اجتماعی، دارای سیناپس اجتماعی است. همانطور که لوییس کوزولینو می‌گوید: «سیناپس اجتماعی» به فضای بین ما اشاره دارد. این فضا، همچنین واسطه‌ای است که از طریق آن، به موجودات بزرگ‌تری مانند خانواده‌ها، قبایل و جوامع، متصل می‌شویم. وقتی لبخند می‌زنیم، دست تکان می‌دهیم و سلام می‌کنیم، این رفتارها از طریق فضاهای بین ما، با استفاده از دیدنی‌ها، صداها، بوها و کلمات منتقل می‌شوند. این پیام‌های الکتریکی و مکانیکی که توسط حواس ما دریافت می‌شوند، به تکان‌های الکتروشمیایی در مغز ما تبدیل می‌گردند. این سیگنال‌ها، رفتارهای جدیدی را تحریک می‌کنند که به نوبه خود پیام‌ها را دوباره از طریق سیناپس اجتماعی، منتقل می‌کنند. از لحظه تولد، بقای ما، به اتصال با اطرافیان از طریق لمس، بو، دیدنی‌ها و صداها بستگی دارد. اگر بتوانیم با دیگرانی که مغزهایشان آماده پذیرش ما به عنوان بخشی از خودشان است، ارتباط برقرار کنیم، می‌توانیم پیوند برقرار کرده، دلبستگی ایجاد کنیم و زنده بمانیم.» (Cozolino, 2017: 113). همانطور که سیورز و تورنتون هم اشاره می‌کنند، علوم اعصاب اجتماعی در نقطه تلاقی دو حوزه به‌غایت پیچیده قرار دارد: پیچیدگی‌های نظام عصبی از یک سو و پیچیدگی‌های تعاملات اجتماعی از سوی دیگر. هر یک از این حوزه‌ها به تنهایی می‌تواند چالش‌های جدی روش شناختی برای پژوهشگران ایجاد کند. از این رو، برای مواجهه با این وضعیت، پژوهشگران غالباً به راهبردهایی چون ساده‌سازی پرسش‌های عصب‌پژوهی به‌منظور

مدیریت بهتر پیچیدگی‌های اجتماعی، یا تقلیل پدیده‌های اجتماعی برای تسهیل فهم سازوکارهای عصبی متوسل می‌شوند. با این حال، هیچ‌یک از این رویکردها به طور کامل رضایت‌بخش نیست، زیرا ساده‌سازی‌های افراطی در علوم اعصاب ممکن است به ارائه درکی ناقص یا ناکافی از عملکرد مغز بینجامد. (Sievers and Thornton, 2024: 1).

۳. شناخت اجتماعی زیرساخت تشکیل رویای ملی

«شناخت اجتماعی» شامل تمام سازوکارهای پردازش اطلاعات است که زیربنای چگونگی دریافت، پردازش، ذخیره‌سازی و به‌کارگیری اطلاعات درباره دیگران، برای هدایت موقعیت‌های اجتماعی را تشکیل می‌دهند. این مفهوم، بر اهمیت فرایندهای شناختی و عاطفی در تعاملات اجتماعی انسان تأکید دارد. نحوه تفکر ما درباره دیگران، نقش مهمی در چگونگی تفکر، احساس و تعامل ما با دنیای اطرافمان ایفا می‌کند. (De-cety, 2020).

«شناخت اجتماعی» به پردازش‌هایی اطلاق می‌شود که توسط دیگران، درباره دیگران و به سوی دیگران (یا به طور کلی، هم‌نوعان) هدایت می‌شوند. بنابراین، اصطلاح «اجتماعی» در نیازهای پردازشی که توسط دسته‌های خاصی از محرک‌ها ایجاد می‌شود، ریشه داشته است. نگاه کردن به یک چهره و فکر کردن به اینکه شخصی در ادامه چه خواهد کرد، هر دو اجتماعی هستند؛ در حالی که نگاه کردن به یک سیب، فکر کردن به آب و هوا و رانندگی در یک جاده خالی، از این موارد نیستند. چنین تمایزاتی در سطح محرک‌ها و رفتارها، به طور طبیعی منجر به تمایزات متقابل در شناخت اجتماعی و زیرساخت‌های عصبی آن می‌شود؛ تمایزاتی که نه تنها توسط تفکیک مشاهده‌شده در مغزهای سالم، بلکه توسط تفکیک ناشی از اختلالات روان‌پزشکی و عصبی نیز تأیید می‌شوند (Kennedy & Adolphs, 2012). شناخت اجتماعی را می‌توان از زاویه توجه، زبان یا حافظه بررسی کرد اما به نظر می‌رسد، بعد شناخت اجتماعی، به خودی خود می‌تواند ترکیبی از این ابعاد شناختی باشد، زیرا پیام واقعی، چیزی بیش از ادراک

اولیه همچون صوت و لحن و حالت چهره است و فراتر از آن اثری است که از لحن و بازشناسی چهره دریافت می‌کنید. در واقع پایه‌های شناختی در این بازشناسی بدایتاً موجود است، اما کارکرد شناختی، چیزی فراتر از این پایه‌های شناختی هستند. شناخت اجتماعی را می‌توان به چهار بعد کلی نظریه ذهن^۱، هم‌حسی^۲، ادراک اجتماعی^۳ و رفتار اجتماعی^۴ تقسیم کرد. (گیج و بارس، ۱۴۰۲). هم‌حسی و نظریه ذهن مفاهیمی به شدت به هم پیوسته‌اند. هم‌حسی به توانایی تجربه و درک حالت‌های هیجانی دیگران اشاره دارد، در حالی که نظریه ذهن بر این پیش‌فرض تأکید می‌کند که انسان‌ها معمولاً از درکی فراشناختی و پیچیده نسبت به حالات ذهنی خود و دیگران برخوردارند؛ حالتی که هم مؤلفه‌های شناختی و هم مؤلفه‌های عاطفی را دربر می‌گیرد. (گیج و بارس، ۱۴۰۲: ۴۳۷). رویای ملی عمیق و مؤثر، رویایی است که به صورت هیجانی نیز ملت خود را درگیر کرده باشد. این بدان معناست که هم‌حسی یا همدلی، پایه‌ای مهم از این زنجیره رویاساز است. همدلی می‌تواند رفتارهای اجتماعی را سمت‌وسو دهد و همین‌طور خود را به ادراکات انسانی متفاوت بنمایاند.

۴. نظریه ذهن و رویای ملی

اصطلاح «نظریه ذهن» در سال ۱۹۷۸ توسط دیوید پریمک^۵ و گای وودراف^۶، در جریان تحقیق آن‌ها درباره توانایی یک شامپانزه در «نسبت دادن حالات ذهنی»^۷ ابداع شد؛ توانایی‌ای که پیش‌تر منحصرراً به انسان‌ها نسبت داده می‌شد. از آن زمان، مطالعات بی‌شماری، جنبه‌های مختلف توانایی نظریه ذهن را مورد آزمایش قرار داده‌اند و در حالی

1. Theory of Mind
2. Empathy
3. Social Perception
4. Social Behavior
5. David Premack
6. Guy Woodruff
7. Impute mental states

که وجود چنین توانایی‌هایی تقریباً در سراسر جامعه علمی پذیرفته شده است، مکانیسم زیربنایی که امکان نظریه ذهن را فراهم می‌کند، همچنان محل بحث است. (Welsh, 2017). در ابتدای راه، نظریه ذهن، کودکان را مورد مطالعه خود قرار داد و در واقع این نظریه، از بررسی رفتار و ذهن کودکان شروع شد. «دانش کودک درباره دنیا، بیش از هر چیز بر درک او از «دیگران» و «خود» و چگونگی عملکرد آنها متکی است. رویکرد نظریه ذهن، جدیدترین حیطه پژوهش درباره تحول شناخت اجتماعی کودکان است. تا دهه ۱۹۸۰، روان‌شناسان تحولی‌نگر، برای رابطه خود و دیگران در کودک به نظریه «خودمحوری»^۱ پیازه رجوع می‌کردند» (داهرتی، ۱۳۹۱: ۱) ذهن انسان اجتماعی نیز مانند یک کودک از درکی شکل می‌گیرد که از خود، دیگران و رابطه بین خود و دیگران به وجود می‌آید. «ژان پیازه از نخستین کسانی بود که به این سؤال که کودک در چه زمانی و چگونه خواهد توانست «دیگری» را با افکار، احساسات و دیدگاه خاص او در نظر بگیرد، پاسخ داد (عموماً تا هفت سالگی) و با طرح مبحث مهمی چون «خودمحوری» و تحول آن، توانست مفاهیم محوری آن، یعنی «تمرکز» (به معنای توجه انحصاری ذهن روی یک موضوع یا جنبه‌ای از یک موضوع یا یک دیدگاه خاص) و «میان‌وگرایی» (به معنای رهایی ذهن از تمرکز روی یک جنبه یا دیدگاه خاص و در نظر گرفتن دیدگاه‌های مختلف و جنبه‌ای مختلف یک موضوع) را مطرح کند.» (داهرتی، ۱۳۹۱: ۱-۲) به غیر از پیازه، سلمن و فلاول نیز بر نظریه ذهن بسیار اثرگذار بودند.

«نظریه ذهن» به توانایی درک و تشخیص این موضوع اشاره دارد که دیگران، دارای افکار، احساسات و نیت‌های خاص خود هستند. این توانایی که به آن «ذهن خوانی»^۲ یا (ذهنی کردن) نیز گفته می‌شود، به ما امکان می‌دهد ویژگی‌های تفکر دیگران را بفهمیم و پیش‌بینی کنیم که آن‌ها احتمالاً چه اقداماتی انجام خواهند داد. نظریه ذهن، زیربنای توانایی انسان در تأثیرگذاری بر دیگران از طریق پاسخ به نیازهای آن‌ها و برانگیختن

---

1. Egocentric

2. Mentalizing

احساساتشان است. اگر بتوانیم احساسات دیگران را تحت تأثیر قرار دهیم، ممکن است بهتر بتوانیم آن‌ها را برای کمک به حل مشکلات خود جلب کنیم. درک خواسته‌های دیگران به ما فرصت می‌دهد تا علاقه آن‌ها را جلب کرده و با آنان ارتباط دوستی برقرار کنیم. همچنین، اگر بتوانیم دلیل واکنش سرد کسی نسبت به خود را بفهمیم، احتمال موفقیت ما در کاهش تنش و حل تعارض، بیشتر خواهد بود. نظریه ذهن به طور قابل توجهی، تعیین‌کننده توانایی ما در پیمایش موفقیت‌آمیز دنیای اجتماعی است. (Krawczyk, 2018: 287). «اساسی‌ترین حالت‌های ذهنی که در تبیین یا پیش‌بینی رفتار ضرورت دارند، باورها^۱ و امیال^۲ هستند» (داهرتی، ۱۳۹۱: ۱۱). «به صورت قصد^۳ و تمایل نیز این مفهوم بررسی می‌شود. قصد، در واقع توانایی ما در تشکیل تصویری از حالت هدف و سازماندهی کنش در پیگیری آن حالت هدف است. توانایی نظریه ذهن این امکان را به ما می‌دهد تا نیت دیگران را بخوانیم و با دیگران بر یک نقطه مشترک تمرکز کنیم.» (گیج و بارس، ۱۴۰۲: ۴۳۷). باورها، قطعات اولیه سازنده ذهنیت و قصدمندی هستند. ما آنچه را که انجام می‌دهیم و می‌پسندیم، عموماً از باورهایمان نشأت می‌گیرد، البته با علم به اینکه در بسیاری از موارد احساس ما، جلوتر از باور ما حرکت می‌کند یا باور ما به صورت لحظه‌ای یا طولانی مدت، دستخوش تغییرات کوچک یا اساسی می‌شود.

نظریه ذهن، نظریه‌ای در باب شناخت اجتماعی است. این نظریه، خود از سه نظریه اصلی تشکیل شده است که زاویه دیدی متفاوت را پیشنهاد می‌کند:

1. Beliefs
2. Desires
3. Intention

نظریه‌های پودمان یا تئوری‌های ماژول

مفهوم ماژولاریتی با انتشار کتاب «ماژولاریتی ذهن» توسط جری فودور^۱ در سال ۱۹۸۳ به طور گسترده‌ای محبوب شد. در این اثر، فودور پیشنهاد کرد که برخی از عملکردهای پایین‌دست ذهن، نتیجه ساختارهای مغزی ذاتی و خاص این حوزه (ماژول‌ها) هستند که مشابه با اندام‌ها، نسبتاً مستقل بوده و به نوبه خود، از یک موتور مرکزی عام‌حوزه، تغذیه می‌کنند (Welsh, 2017). «تئوری‌های پودمانی ذهن، در واقع معتقدند که انسان به صورت ماژولار نظریه ذهن را در خود رشد می‌دهد و این خصوصیت می‌تواند با سایر پستانداران نیز یکسان باشد. البته این را در نظر می‌گیرند که خصوصیت تام و تمام نظریه ذهن، فقط در انسان دیده می‌شود.» (گیج و بارس، ۱۴۰۲: ۴۴۵).

نظریه نظریه‌ها

در این رویکرد، تأکید ویژه‌ای بر خود اصطلاح «نظریه» وجود دارد. اصطلاح نظریه نظریه را اولین بار، فیلسوفی به نام آدام مورتون^۲ (Morton, 1980) در ارجاع به رویکردی استفاده کرد که روان‌شناسی عقل سلیم^۳ را ماهیتاً شبیه به نظریه می‌داند. عده‌ای از نظریه‌پردازان «نظریه» معتقدند که نظریه‌های کودکان، بسیار شبیه به نظریه‌های علمی است و به همان طریقی که نظریه‌های علمی تغییر می‌کنند، این نظریه‌ها نیز تحول می‌یابند» (داهرتی، ۱۳۹۱: ۶۹). «نظریه نظریه‌ها، بر این باور است که ظرفیت‌های نظریه ذهن، در طول مراحل رشد به صورت یک نظریه ابتدایی ضمنی توسعه پیدا می‌کنند. این نظریه‌های ضمنی، تغییرات ناگهانی در رفتار را با اضافه شدن دانش جدید پیش‌بینی می‌کنند.» (گیج و بارس، ۱۴۰۲: ۴۴۵).

1. Fodor

2. Adam Morton

3. Commonsense psychology

نظریه‌های شبیه‌سازی

«نظریه شبیه‌سازی، در سال ۱۹۸۶ به وسیله دو فیلسوف به نام‌های رابرت گوردن و جین هیل به طور مستقل وارد مباحث نظریه ذهن شد. بر اساس نظریه شبیه‌سازی، ما نیازی به نظریات دیگر نداریم و ذهن خودمان، مدلی کارآمد و مناسب برای حدس اعمال و ذهنیات دیگران است» (داهرتی، ۱۳۹۱: ۸۰). «نظریه‌های شبیه‌سازی، می‌پندازند که ما ذهن دیگران را از طریق شبیه‌سازی درونی یا «اجرای برون خطی» حالات ذهنی دیگران در هر مورد، درک می‌کنیم. پاسخگویی دوگانه نوروں‌های آینه‌ای به کنش‌های تولیدی دیگران را می‌توان نوعی حمایت از نظریه شبیه‌سازی مطرح کرد.» (گیج و بارس، ۱۴۰۲: ۴۴۵).

آن چیزی که روی این نظریات صحه می‌گذارد مشاهدات علوم اعصاب است. ناحیه آینه‌ای، به وسیله درک نیت و رفتار دیگران از طریق تقلید و شبیه‌سازی، همدلی و هماهنگی اجتماعی را تسهیل می‌کند. این نواحی، ابتدا در قشر پیش حرکتی و لوب آهیانه‌ای مشاهده شدند و به طور مستقیم با تقلید و یادگیری اجتماعی مرتبط هستند. نواحی آینه‌ای به مغز کمک می‌کنند تا هدف یا نیت پشت یک حرکت یا رفتار را تفسیر کند. وقتی درد یا شادی کسی را مشاهده می‌کنیم، نواحی آینه‌ای فعال می‌شوند و به ما کمک می‌کنند احساسات مشابهی را تجربه کنیم. این سیستم به ما کمک می‌کند تا رفتارهای اجتماعی مناسب را تقلید کرده و به طور ناخودآگاه در تعاملات اجتماعی، هماهنگی ایجاد کنیم. برای مثال، وقتی کسی لبخند می‌زند، سیستم آینه‌ای به ما کمک می‌کند ناخودآگاه لبخند بزیم و احساس نزدیکی ایجاد کنیم. تمام این نظریات و در واقع نظریه ذهن، انسان را رهنمون می‌کند تا تشخیص دهد در باور و قصد مندی ذهن افراد جامعه چه می‌گذرد زیرا این درواقع، نحوه‌ای است که تعاملات، تمایلات و باورهای جمعی شکل می‌گیرند و درست همین نقطه است که می‌تواند باورها را جمعی نماید و یک ملت را حول یک هدف، به مسیری یکسان و تعالی از پیش تعریف شده نزدیک نماید.

۵. باور و میل در نظریه ذهن

در علوم شناختی، باورها به عنوان نگرش‌های گزاره‌ای تعریف می‌شوند که در آن‌ها جهان به صورت یک حالت یا حالتی دیگر ترسیم می‌شود (Schwitzgebel, 2021). باورها دارای دو ویژگی اصلی هستند: محتوای بازنمودی و فرض صحت. محتوای بازنمودی، علل احساسات (مانند عاملیت، رویدادها و اشیا) را به صورت خاصی به تصویر می‌کشد (Stephens & Graham, 2004 Rimell, 2021). به این ترتیب، باورها بدون شک، بخشی مرکزی از شناخت هستند که ادراکات، رفتار و عملکردهای اجرایی ما را تعیین می‌کنند. باورها نیازی به آگاهانه بودن یا بیان زبانی ندارند؛ در واقع، اکثر باورها می‌توانند به عنوان زیرشخصی در نظر گرفته شوند، یعنی ناخودآگاه باقی بمانند (Majeed, 2022). اگر بتوانیم بگوییم چرا یک شخص به گونه‌ای خاص عمل کرده است، قادر خواهیم شد رفتار دیگران را پیش‌بینی کنیم یا به طور مؤثری بر رفتار آنها اثر بگذاریم. عقیده‌ای منطقی وجود دارد، مبنی بر اینکه تبیین رفتار ممکن است ساده‌تر از پیش‌بینی باورها باشد. «اولین مطالعه‌ای که به بررسی تبیین باور پرداخته بود، نشان داد که تبیین به طور قابل توجهی ساده‌تر از پیش‌بینی است» (داهرتی، ۱۳۹۱: ۳۷-۳۸).

مطالعات جدید در مورد باورها، نحوه تشکیل باور و اثرگذاری آن را در تصمیمات، بسیار پیچیده‌تر از چیزی که نظریه ذهن می‌بیند، توضیح می‌دهند اما باید این را دانست که نظریه ذهن، شروع جامع و اولیه‌ای بر مسئله باور دارد. «دستیابی به اجماعی در مورد ویژگی‌های تعریف‌کننده باور، به عنوان یک حالت ذهنی دشوار بوده است. تحقیقات در روان‌شناسی نشان می‌دهد که باورها نقش‌های روان‌شناختی متعددی ایفا می‌کنند که گاهی اوقات، به ظاهر متناقض هستند. از یک سو، باورها می‌توانند نقش‌های معرفتی، مانند پیگیری شواهد و بازنمایی دقیق جهان را ایفا کنند. از سوی دیگر، باورها می‌توانند نقش‌های غیرمعرفتی، مانند تنظیم هیجانی و سیگنال‌دهی اجتماعی داشته باشند» (Vesga et al., 2024: 3557). «بزرگسالان، دو مفهوم متفاوت از

میل دارند. ساده ترین آن، مفهومی عینی از میل است. این مفهوم عینی می تواند رابطه بین یک شخص با یک شیء یا موقعیت باشد. چیزی که می تواند بسیار عیان باشد، مثل اینکه چیزگر را خوردم زیرا میل به غذا داشتم. دومین مفهوم تخصصی تر میل، به معنای یک حالت درونی ذهنی است. می تواند میل بسیار درونی و پیچیده تر از عینی که در بیرون وجود دارد، باشد.» (داهرتی، ۱۳۹۱: ۱۰۱-۱۰۲). میل عینی و میل درونی هم از ساختارهای اساسی بدن پیروی می کنند. همانطور که می توان باور را تغییر داد، میل را هم می توان کشت یا ایجاد کرد. میل چرخ حرکتی افراد و یکی از مهمترین عوامل ایجادکننده رفتار انسانی است.

۶. نقش هم حسی در رویای ملی

هم حسی چیزی بیشتر از تشخیص درد یا لذت در فرد دیگر (و احساس همدردی یا خوشحالی درباره او) است. هم حسی، فراتر از آن و یک احساس انتزاعی همسانی با حالت هیجانی فرد دیگر (کنش تجربه آن حالت توسط خود فرد) است. هم حسی، یک توانایی اصلی اجتماعی انسان است. هم حسی را می توان به دو دسته اصلی تجزیه کرد: ابعاد شناختی ارزیابی و درک احساسات فرد دیگر و ابعاد هیجانی یا عاطفی احساس همان احساس (گیج و بارس، ۱۴۰۲).
پژوهش‌های روان‌شناسی و مطالعات فرهنگی

همدلی (در یونانی: *empathia* به معنای شور و اشتیاق) موضوع مطالعات بسیاری در روان شناسی اجتماعی و رشد، جامعه شناسی و فلسفه بوده و به طرق مختلفی تعریف شده است. ادراک حالت عاطفی دیگران، می تواند منجر به همدلی عاطفی شود، یعنی برانگیختن احساسات مشابه در مشاهده گر و به اشتراک گذاری یک حالت عاطفی با دیگران. با این حال، همدلی به ما امکان می دهد تا نه تنها حالات عاطفی دیگران، بلکه حالات شناختی آن ها را نیز به طور درونی شبیه سازی کنیم. بنابراین، همدلی می تواند به توانایی ما در اتخاذ دیدگاه شناختی دیگران اشاره داشته باشد که به ما کمک می کند تجربیات، نیت ها و نیازهای آن ها را درک کنیم. در اینجا همدلی یا هم حسی بسیار به

نظریه ذهن نزدیک می‌شود (Siuda et al., 2011). همدلی به پدیده‌های متنوعی اطلاق می‌شود که طیف گسترده‌ای را در بر می‌گیرند، از احساس نگرانی برای دیگران که انگیزه‌ای برای کمک به آن‌ها ایجاد می‌کند، تجربه احساساتی که با احساسات فرد دیگر مطابقت دارد، درک آنچه دیگری فکر یا احساس می‌کند، تا محوشدن مرز بین خود و دیگری (Hodges & Klein, 2001). این چیزی است که به خصوص در رویاهای جمعی نیز احساس می‌شود. وقتی حس هدف و سرنوشت مشترک در میان باشد، هم‌حسی نیز افزایش می‌یابد. «در روان‌شناسی رشد، همدلی معمولاً به عنوان یک پاسخ عاطفی ناشی از درک حالت یا وضعیت احساسی فرد دیگر، مشابه با آنچه فرد دیگر احساس می‌کند یا انتظار می‌رود در آن موقعیت احساس کند، تعریف می‌شود» (Eisenberg et al., 1991: 132).

نواحی عمده‌ای که در هم‌حسی فعال‌سازی می‌شوند شامل ACC پشتی (dACC)، aMCC، ناحیه حرکتی مکمل SMA و اینسولای قدامی دوسویه (AI) هستند. dACC بیشتر در مطالعات شناختی - ارزیابی و AI نیمکره راست، بیشتر در مطالعات عاطفی - ادراکی فعال‌سازی می‌شوند. در این صورت می‌توان به صورت کلی طیف وسیعی از نواحی مغزی به گستردگی SMA، اینسولا و قشر کمربندی را مجموعاً، یک شبکه عصبی پردازش هم‌حسی دانست (گیج و بارس، ۱۴۰۲). در تحقیق مدسایمونیت مشخص شد، بیشتر مطالعات fMRI نشان داده‌اند که مغز همدل، زمانی فعال می‌شود که شرکت‌کنندگان ویدئوهایی را تماشا می‌کنند که در آن‌ها موقعیت‌های دردناک به تصویر کشیده شده است، چهره‌هایی را مشاهده می‌کنند که درد را نشان می‌دهند، یا تصاویر کارتون‌ی از موقعیت‌های دردناک را می‌بینند؛ برای مثال، گیرکردن انگشت بین دریا له‌شدن انگشت پا زیر یک جسم سنگین. این پاسخ‌های همدلانه مغز، بسته به عواملی مانند شدت تحریک یا احساس نمایش داده شده، متفاوت است (Siuda et al., 2011) اما عموماً درد، همدلی و هم‌حسی بیشتری را با خود همراه می‌کند. پرداختن به درد دیگران زودتر افراد را به هم‌حسی وادار می‌کند. در ادامه این تحقیق مطالعات تصویربرداری

عصبی نشان داده‌اند که شدت درد مشاهده‌شده و نوع رابطه بین مشاهده‌گر و فرد در حال درد، بر میزان فعالیت نواحی مغزی مرتبط با همدلی تأثیر می‌گذارد. به عنوان مثال، زمانی که شرکت‌کنندگان تصاویر چهره‌های بیماران با درد حاد را مشاهده می‌کردند، در مقایسه با درد مزمن، فعالیت قشر اینسولای قدامی (AI) و قشر سینگولیت قدامی (ACC) افزایش می‌یافت. همچنین، مشاهده نفوذ عمیق سوزن به قسمت‌های بدن (با شدت درد بالا) در مقایسه با خراش سطحی پوست (با شدت درد کم)، منجر به فعال‌سازی قوی‌تری در این نواحی می‌شد. علاوه بر این، هرچه شدت تحریک درد یا بیان چهره‌ای آن بیشتر باشد، سطح فعالیت مغزی مرتبط با همدلی نیز افزایش می‌یابد. عامل دیگری که سطح همدلی را تعدیل می‌کند، رابطه بین مشاهده‌گر و فرد در حال درد است؛ به طوری که وقتی مشاهده‌گر با فرد در حال درد رابطه نزدیک یا احساسی دارد، فعالیت در ACC و AI بیشتر می‌شود. (Siuda et al., 2011)

اغلب همدلی^۱ و همدردی^۲ با یکدیگر اشتباه گرفته می‌شوند. «در اینجا، بین همدلی که به طور ساده به عنوان توانایی تشخیص احساسات و عواطف دیگران با حداقل تمایز بین خود و دیگری تعریف می‌شود و همدردی، یعنی احساس نگرانی نسبت به رفاه دیگران، تمایز قائل می‌شوم. اگرچه همدلی و همدردی، اغلب با یکدیگر اشتباه گرفته می‌شوند، اما این دو قابل تفکیک هستند. اگرچه همدردی ممکن است از درک حالت احساسی دیگری ناشی شود، اما لزوماً با وضعیت عاطفی فرد دیگر همخوانی ندارد. تجربه همدلی می‌تواند منجر به همدردی (که شامل انگیزه‌ای معطوف به دیگری است) یا ناراحتی شخصی شود، یعنی یک انگیزه خودمحور برای کاهش استرس از طریق فاصله‌گرفتن از عامل استرس‌زا که به نوبه خود احتمال بروز رفتارهای نوع‌دوستانه را کاهش می‌دهد» (Decety, 2010: 25).

-
1. Empathy
  2. Sympathy

این مدل از همدلی که در شکل شماره یک قابل مشاهده است، برای درک مسیر مغزی همدلی راهگشا است. قسمت بالایی شکل، همدلی شناختی^۱ قرار دارد که برخی معتقدند این مسیر پیچیده‌تر، کندتر و تکراری است و با همدلی شناختی مرتبط است. همدلی شناختی شامل درک و پذیرش دیدگاه‌ها، نیت‌ها و احساسات دیگران است. در قسمت پایین همدلی عاطفی قرار دارد. این مسیر به صورت خودکار، سریع و با حداقل درگیری آگاهی عمل می‌کند و با همدلی عاطفی مرتبط است. همدلی عاطفی به معنای پاسخ‌های احساسی، حرکتی و احساسی فرد به حالت عاطفی دیگران است. در اینجا دو مفهوم «توجه» و «دانش» قبلی در ارتباط با اطلاعات وجود دارد که بایسته است مورد پردازش قرار بگیرد. در باب توجه، باید در نظر گرفت که توجه می‌تواند بر انتخاب مسیر همدلی تأثیر بگذارد. به عنوان مثال، زمانی که فرد به طور فعال به حالت‌های عاطفی دیگران توجه می‌کند، احتمال استفاده از مسیر بالاتر (همدلی شناختی) افزایش می‌یابد. در مقابل، در شرایطی که توجه محدود است یا فرد به صورت خودکار واکنش نشان می‌دهد، مسیر پایین‌تر (همدلی عاطفی) ممکن است غالب باشد. دانش و تجربیات قبلی فرد نیز درباره موقعیت‌ها یا احساسات دیگران می‌تواند بر نحوه پردازش همدلی تأثیر بگذارد. برای مثال، اگر فردی قبلاً تجربه مشابهی داشته باشد، ممکن است از مسیر پایین‌تر برای همدلی استفاده کند؛ در حالی که در مواجهه با موقعیت‌های ناآشنا، مسیر بالاتر ممکن است فعال شود تا فرد بتواند با تحلیل و استدلال به درک احساسات دیگران برسد. به طور خاص، مسیر پایین که یک مسیر سریع، زیر قشری، با تأخیر کوتاه با کمترین درگیری قشر مغز است، مستقیماً اطلاعات حسی را از تالاموس به آمیگدال منتقل می‌کند و به محرک‌ها اجازه می‌دهد تا به طور خودکار بدون آگاهی پردازش شوند (Lin et al., 2018). در مقاله «مدل دو مسیری همدلی: یک دیدگاه عصب‌شناختی»، رفتارهای اجتماعی مثبت^۲ به عنوان نتیجه‌ای از دو مسیر همدلی (عاطفی و شناختی) معرفی می‌شوند. به این معنا، افرادی که احساسات و

---

1. Cognitive Empathy

2. Prosocial Behavior

افکار دیگران را درک و با آن‌ها همدلی می‌کنند، در نهایت به دیگران اهمیت می‌دهند و تمایل به کمک به آن‌ها پیدا می‌کنند.

شکل ۱. I: A Dual Route Model of Empathy: A Neurobiological Prospective

(Lin et al., 2018: 3)

۲. ادراک اجتماعی و رویای ملی

شناخت اجتماعی به مجموعه‌ای از فرایندهای عصبی-شناختی اشاره دارد که زیربنای توانایی افراد در «درک رفتار دیگران»^۱ به عنوان پیش‌نیازی اساسی برای تعاملات اجتماعی است. این توانایی پیچیده، شامل مهارت‌های متنوعی است، از رمزگشایی اطلاعات اجتماعی (مانند چهره‌ها و حالات عاطفی) و استنباط حالات ذهنی یا عاطفی دیگران تا تصمیم‌گیری‌های منطبق با هنجارهای اجتماعی و رفاه دیگران. (Arioli et al., 2018).

1. "Make sense of others' behavior"

توانایی برقراری تعاملات اجتماعی مناسب مستلزم چندین فرایند متمایز است. ابتدا، عامل اجتماعی باید دیگران را به عنوان «افراد زنده»^۱ تشخیص دهد، این اتفاق از طریق تحلیل اطلاعات ادراکی پیچیده‌ای مانند حالات چهره، حرکات، وضعیت‌های بدنی و زبان بدن و صدا رخ می‌دهد. پس از یکپارچه‌سازی این اطلاعات، آن‌ها به عنوان ورودی برای فرایندهای سطح بالاتر عمل می‌کنند که زیربنای هم‌صدایی مستقیم با حالات عاطفی دیگران یعنی «همدلی» یا تفسیر رفتارهای قابل مشاهده آن‌ها از نظر حالات ذهنی و تمایلات (یعنی «ذهن خوانی» یا «نظریه ذهن»)^۲ هستند. با تعدیل تصمیم‌گیری، نتیجه این فرایندها احتمالاً منجر به تطبیق رفتار اجتماعی مشاهده‌گر می‌شود. این چارچوب، سه حوزه کلیدی شناخت اجتماعی را برجسته می‌کند، یعنی ادراک اجتماعی^۲، دانستن اجتماعی^۳، و تصمیم‌گیری اجتماعی^۴ (Arioli et al., 2018).

بر اساس نگاهی گذرا به فردی دیگر، اطلاعاتی درباره جنسیت، نژاد و دیگر دسته‌های اجتماعی آن شخص به طور خودبه‌خود به ذهن می‌آید. ادراک بصری دسته‌های اجتماعی به صورت آنی و فوری احساس می‌شود، گویی نتیجه مستقیم «خواندن» نشانه‌های قابل مشاهده چهره است. این تجربه از ادراک اجتماعی با پژوهش‌های اولیه در این زمینه همخوانی دارد که بر ویژگی‌های خودکار، فوری و اجتناب‌ناپذیر آن تأکید داشتند (Freeman & Johnson, 2016). ما می‌توانیم از اطلاعات دیداری برای ردیابی ابعاد ثابت هر چهره، همچون هویت فرد استفاده کنیم. این ابعاد ادراک چهره در ناحیه مجزایی از قشر گیج‌گاهی پردازش می‌شوند. ادراک ابعاد ثابت چهره انسان در ناحیه دوکی شکل تشخیص چهره ۵ که بخشی از قطعه گیج‌گاهی تحتانی است، رخ می‌دهد.

-
1. Living persons
  2. Social Perception
  3. Social Understanding
  4. Social Decisionmaking
  5. FFA

در کنار FFAs (ناحیه راست و چپ)، سایر قسمت‌های قطعه گنج‌گاهی تحتانی: شکنج‌های پاراهپیوکامپ که به اشیای غیرزنده، مانند خانه و کفش پاسخ می‌دهند دیده می‌شوند. (گیج و بارس، ۱۴۰۲).

تحلیل دیداری اولیه خصوصیات چهره در قشر دیداری، در شکنج پس سری تحتانی^۲ انجام می‌گیرد. IOG اطلاعات را به شیار گنج‌گاهی فوقانی^۳ که ابعاد متغیر چهره، مانند چشم‌ها در آن پردازش می‌شوند، می‌فرستد. از آنجا اطلاعات مربوط به چشم‌ها با اطلاعات فضایی در شیار درون- آهیانه‌ای^۴ ترکیب می‌شود تا اطلاعات مربوط به جهت نگاه را تولید کند. اطلاعات از STS به آمیگدال فرستاده می‌شود، جایی که معانی اجتماعی و عاطفی بدان الصاق و به قشر شنیداری، جایی که حرکات لب در آن ثبت می‌شود، ارسال می‌گردد (گیج و بارس، ۱۴۰۲). تحقیقات قابل توجهی نشان داده‌اند که هنگام مواجهه با فردی دیگر، چندین دسته اجتماعی به طور خودبه‌خود درک می‌شوند. در نتیجه، کارهای اولیه در حوزه روان‌شناسی اجتماعی بر اجتناب‌ناپذیری دسته‌بندی یا پیامدهای متنوع آن متمرکز بودند. در همین حال، تحقیقات در علوم شناختی، عصبی و بینایی به دنبال کشف نشانه‌های تعیین‌کننده و سازوکارهای اساسی درک محرک‌های چهره بودند. اخیراً، رویکردی یکپارچه به نام «بینایی اجتماعی» پدید آمده است که در آن جنبه‌های بصری ادراک اجتماعی به طور نظری و تجربی با نتایج حاصل از آن‌ها ترکیب می‌شوند (Freeman & Johnson, 2016). این رویکرد، از تقسیم‌بندی تاریخی رشته‌ها فراتر می‌آید که در آن هر سطح از تحلیل به طور جداگانه مورد مطالعه قرار می‌گرفت. بنابراین، رویکرد بینایی اجتماعی بینش‌های جدیدی در مورد چگونگی شکل‌گیری ادراکات اولیه ما از دیگران فراهم کرده است و پیچیدگی‌های مهمی را که

-
1. PHG
  2. IOG
  3. STS
  4. IPS

پیش از شکل‌گیری قضاوت‌های پایدار رخ می‌دهند، آشکار می‌کند. علاوه بر این، نشان داده شده است که چنین پویایی‌هایی در فرایند شکل‌گیری ادراکات دسته‌ای از دیگران، پیامدهای اجتماعی قابل‌توجهی دارند از جمله در سیاست‌گذاری‌ها، پیش‌بینی موفقیت انتخاباتی سیاستمداران، ایجاد تعصب جنسیتی و حتی برانگیختن پیش‌داوری علیه اقلیت‌های نژادی یا جنسی. (Freeman & Johnson, 2016)

پدیده‌ی ادراکی این است که تنها با قراردادن چند چراغ بر روی سر و مفاصل اصلی اندام‌های یک فرد نامرئی، مشاهده‌گران بزرگسال بلافاصله متوجه می‌شوند که این «نقاط نورانی متحرک» نمایانگر فردی هستند که در حال انجام اعمال آشناست. زمانی که نمایش ثابت است یا حتی زمانی که نقاط نورانی بدون حرکت نسبی جابه‌جا می‌شوند، شکل فرد بازیگر همچنان نامشخص باقی می‌ماند. در این موارد، الگوی نورها هیچ سرنخی در مورد علت وجود آن‌ها، یعنی هویت کلی یا فعالیت‌های در حال انجام، ارائه نمی‌دهد. «این توهم توسط یوهانسون^۱ «حرکت زیستی» نام‌گذاری شد. با وجود نبود مرزهای مشخصی که مفاصل را به هم متصل کند، مشاهده‌گران به سرعت قادرند اعمال خاصی را که فرد انجام می‌دهد، مانند دویدن، دوچرخه‌سواری، رقصیدن یا دست‌دادن، تشخیص دهند» (Vaina et al., 2001: 20). «اجماع روبه‌رشدی وجود دارد که STS منطقه‌ای است که به صورت معتبر به حرکات زیست‌شناختی پاسخ می‌گوید. این منطقه، همچنین می‌تواند با تکالیف TOM، صداها، چهره‌ها و زبان فعال‌سازی شود. OFC و آمیگدال نیز بخشی از این شبکه‌ی ادراک اجتماعی هستند» (گیج و بارس، ۱۴۰۲: ۴۷۰).

۸. رفتار اجتماعی

با توجه به اهمیت تعاملات اجتماعی برای انسان‌ها، جای تعجب نیست که بیشتر اختلالات روان‌پزشکی شامل نوعی اختلال در رفتار اجتماعی طبیعی باشند و در برخی

1. Johansson

2. Biological Motion

از این اختلالات، عملکرد اجتماعی غیرعادی یکی از علائم اصلی محسوب می‌شود. «از جمله این اختلالات می‌توان به اوتیسم، اختلال اضطراب اجتماعی، اختلال شخصیت مرزی و اختلال شخصیت اسکیزوتایپی اشاره کرد.» (Young, 2008: 391). کیفیت رفتار اجتماعی بسیار وابسته به ظرفیت‌های ژنتیکی و شناختی فرد است. به عنوان مثال از زاویه نظریه ذهن یا هم‌دلی برای کمک به دیگران، باید بدانیم که تصمیمات ما چگونه به دیگران آسیب می‌رساند یا از آسیب‌رساندن به آنها جلوگیری می‌کند. در واقع به ادراک اجتماعی هم همزمان فکر کنیم. بنابراین رفتار اجتماعی پیوندی میان این چندین توانایی شناختی است. «دو نقطه اصلی مغز با نام‌های vmPFC و OFC بارها و بارها به عنوان مناطقی شناخته شده است که واسطه‌گر رفتار اجتماعی انسان‌اند. vmPFC ناحیه‌ای است که دلالت بر تصمیم‌گیری اجتماعی و OFC بر پردازش پاداش‌های مرتبط با این تصمیمات دارد» (گیج و بارس، ۲۰۱۴: ۴۷۱). قشر پیش‌پیشانی شکمی - داخلی (vmPFC) در طیفی گسترده از کارکردهای شناختی و هیجانی نقش ایفا می‌کند؛ از جمله پردازش و تنظیم هیجان، حافظه رویدادی و معنایی و ارزش‌گذاری اقتصادی. این ناحیه که در بخش داخلی قشر پیش‌پیشانی قرار دارد، به واسطه اتصالات گسترده خود، به منزله مجموعه‌ای یکپارچه از شبکه‌های عصبی در مقیاسی وسیع عمل می‌کند که در خدمت پردازش هیجانی، تصمیم‌گیری، حافظه، ادراک خود و به طور کلی شناخت اجتماعی قرار دارند. (گیج و بارس، ۲۰۱۴: ۴۷۲-۴۷۳).

د) تحلیل یافته‌ها

خاطرات تاریخی مشترک بستر شناختی انسجام ملی‌اند؛ حافظه به گذشته می‌نگرد و رویای ملی آینده محور است و تصمیم‌ها در تلاقی این دو شکل می‌گیرند. سیاست‌گذاری نقش کلیدی در هدایت این چرخه دارد، زیرا رخداد‌های امروز را به حافظه فردا بدل

می‌سازد و از پیوند حافظه و رویا، مسیر تصمیم‌های آتی رقم می‌خورد.

حافظه، جایی است که باورهای ما در آن ذخیره می‌شود و در نتیجه می‌تواند به عنوان زیرساختی برای شکل‌گیری رویای ملی عمل کند. اطلاعات ذخیره‌شده در هیپوکامپ^۱ و قشر پیش‌پیشانی^۲ به افراد کمک می‌کند تا تجربیات تاریخی و اجتماعی را یادآوری کرده و آن‌ها را به اهداف آینده مرتبط سازند. در واقع، قشر پیش‌پیشانی تمایل دارد بر حافظه بلندمدتی که هیپوکامپ به نئوکورتکس منتقل کرده است، تحلیل و پردازش انجام دهد. هیپوکامپ، اطلاعات کوتاه‌مدت حاصل از مواجهه با رویدادها را رمزگذاری کرده، برخی را حذف و برخی دیگر را تقویت کرده و به حافظه بلندمدت ارسال می‌کند؛ فرایندی که عمدتاً در هنگام خواب یا استراحت رخ می‌دهد.

شناخت اجتماعی و فرایندهای ذهنی جمعی، تأثیر مستقیمی بر نحوه تکوین و تحول رویای ملی دارند. شناخت اجتماعی برگرفته از تجربیات روزانه ما با محیط مورد تعامل مان و شهروندان و ملت یک کشور است. این شناخت اجتماعی دقیقاً رویاساز است.

هیجانان و احساسات جمعی نیرویی اساسی در شکل‌گیری و تداوم رویای ملی به شمار می‌آیند. رویایی که ممکن است از نظر منطقی درست و معقول باشد، اما در صورت بی‌توجهی به بُعد هیجانی، توان جذب و همراه‌سازی ملت را از دست می‌دهد. این امر نشان می‌دهد که تمرکز صرف سیاست‌گذاران بر منطق گزاره‌ها، بدون در نظر گرفتن بُعد عاطفی و زیبایی‌شناسانه، رویا را از کارکرد اصلی خود که همان برانگیختن خاطرات و تصورات انسانی است، تهی می‌سازد.

1. Hippocampus

2. Prefrontal Cortex

برای تبیین یک رویا، باید بتوان قواعد شناختی ذهن اجتماعی را درک کرد و در ادامه به طراحی آن پرداخت. می‌توان یک مشکل را تمام‌شدن عمر یک حکومت تعبیر کرد یا در مقابل چالشی برای تکامل و بهترشدن اوضاع دانست.

در نظر داشتن میل و تمنا می‌تواند به باورمندی یک رویا کمک کند. رویای عقلانی بدون میل، هیچ‌گونه همراهی را در پی نخواهد داشت. همه می‌دانند که اضافه‌وزن نه برای سلامتی و نه برای ظاهر انسان خوشایند نیست؛ اما خیلی از انسان‌ها با رویای لاغری همراه نمی‌شوند.

نظریه ماژولار بودن ذهن این مهم را مورد تأکید قرار می‌دهد که ادراک دیگران امری اکتسابی است و ادراکی متفاوت از بقیه قسمت‌ها دارد. ماژول همواره در حال تکمیل و پیشرفت و آماده‌دریافت اطلاعات جدید است؛ ظرفیتی که نشان می‌دهد رویا به صورت پودمانی، قابلیت به‌روزشدن دارد.

نظریه «نظریه‌ها» بیان می‌کند که قوانین اجتماعی. اعم از بایدها، نبایدها و هنجارهای رسمی و غیررسمی. می‌توانند بر تصویر انسان از دیگران و نوع روابط اجتماعی اثرگذار باشند. قانون به خودی خود می‌تواند نقشی رویاساز داشته و در شکل‌گیری رویای جمعی مؤثر باشد. به بیان دیگر، نوع رویایی که در سطح عمومی جامعه پرورانده می‌شود، تا حد زیادی متأثر از قوانین مکتوب و نانوشته است. از این منظر، بی‌اعتنایی گسترده مردم به قوانین اجتماعی می‌تواند نشانه‌ای از ناهم‌سویی میان رویا، ارزش‌ها و باورهای عمومی با سیاست‌های حاکمیت باشد؛ نشانه‌ای که می‌بایست به‌عنوان هشدار برای بازشناسی و بازنگری در باورهای عمومی و مسیر سیاست‌گذاری تلقی شود.

شبیه‌سازی دیگران در خود، یکی از سازوکارهای بنیادین در شکل‌گیری رویاهای جمعی است. زمانی که رویای فردی به رویای مشترک بدل می‌شود، مسیر و هدف میان افراد همسو می‌گردد. انسان‌ها به‌طور طبیعی تمایل دارند خود را از نگاه دیگران

بازشناسند و بر اساس بازتاب رفتارها و ارزش‌های متقابل، به خود معنا دهند. برای مثال، زمانی که فردی هدیه‌ای کم‌ارزش‌تر در مقایسه با هدیه‌ای که دریافت کرده ارائه می‌دهد، این رفتار می‌تواند به عنوان پیامی مبنی بر کم‌اهمیت بودن فرد مقابل تعبیر شود. در چنین فرایندی، ما خود را نقطه مرجع قضاوت دیگران قرار می‌دهیم. از این رو، در مسیر شکل‌گیری رویای ملی باید تک‌تک افراد و برداشت‌های متقابل آنان را در نظر گرفت، چرا که هریک نقشی کلیدی در انسجام یا گسست رویای جمعی ایفا می‌کنند.

بررسی فرایندهای شناختی مانند یادگیری مشاهده‌ای و همدلی شناختی در پذیرش و تقویت رویای ملی مؤثرند. باورها دارای محتوای بازنمودی و فرض صحت هستند. محتوای بازنمودی، همان تصویرهایی هستند که باورها برای ما می‌سازند. باورهای مشترک می‌توانند تصویر مشترک و در واقع رویای مشترک جمعی بسازند.

تیین رفتار، بسیار ساده‌تر از پیش‌بینی باورها است. برای ساخت رویا، خوب است که باورها را بشناسیم، اما تییین قابل‌پذیرش رفتار می‌تواند باورساز باشد و می‌تواند ملت را برای سیاست‌گذاران قابل‌حدس‌تر نماید.

باورها می‌توانند در ناخودآگاه انسان باشند و در نسبت‌شان با رویا، این باورهای جمعی می‌توانند عمیق، دور از دسترس و غیر آگاهانه، رفتار جمعی را کنترل نمایند.

باورها به اندازه عمق و اتصالات سیناپسی‌ای که دارند، می‌توانند عمیق باشند و این عمق نقشی مقابل با تغییر را بازی می‌کند. هرچه باور عمیق‌تر، تغییر و جایگزینی باور سخت‌تر.

باورها را باید شناخت تا در راستای پیش‌بینی رفتار، تییین رفتار و دستکاری رفتاری بتوان از این باورها استفاده به‌جا کرد. باورها، آخرین سنگر رفتارهای یک ملت هستند که با تییین و تنظیم آن می‌توان تعاملات اجتماعی و تصورات جمعی را تغییر داد و مسیر را برای خلق رویاهای راهبردی هموار ساخت.

نقش همدلی در ایجاد رویای ملی بسیار واضح و شفاف است. متصل کردن مردم به تجربیات روزانه آنها نسبت به یکدیگر حس همدلی را بیشتر کرده و همدلی همان احساس درد دیگری همچون درد خود است.

همدلی شناختی شامل درک و پذیرش دیدگاه‌ها، نیت‌ها و احساسات دیگران است. با درگیرکردن و تغییر باور و دیدگاه، می‌توان بر روی نیت‌ها و اعمال و احساسات دیگران اثرگذار بود. قدرت سیاسی که بدون خط‌مشی مشخص باشد یا خط‌مشی آن فاقد قدرت ایجاد همدردی و هم‌حسی باشد، نمی‌تواند مردم را با خود همراه کند. روایت‌پردازی و داستان‌سرایی ملی، نقش محوری در انتقال و تقویت ایده‌های مرتبط با رویای ملی دارند.

قشر سینگولیت قدامی می‌تواند در تشخیص تعارض، همدلی و ارزیابی تجربه‌های اجتماعی نقش داشته باشد. این قشر تناقض‌ها در رفتارهای جمعی را شناسایی کرده و رفتار فرد را بر مبنای هم‌راستایی با گروه، تنظیم می‌کند. سینگولیت قدامی، بخشی از قشر مغز است که در ناحیه جلویی کمربندی مغز قرار دارد و به طور گسترده، در فرایندهای شناختی و احساسی نقش ایفا می‌کند. این بخش به تنظیم و پردازش احساسات، به‌ویژه، احساسات مرتبط با درد جسمی و درد روانی (مانند رد شدن یا طرد اجتماعی) کمک می‌کند. بسیاری از همراه‌شدن‌ها به دلیل ترس از طرد اجتماعی است. همین نوع ترس می‌تواند بسیار زیاد در تصمیمات جمعی اثرگذار باشد.

جامعه، سرشار از رموز و نشانه‌ها است. ما در جامعه با نشانه‌های اجتماعی احاطه شده‌ایم. این نشانه‌ها، ادراک ما را از جامعه تشکیل می‌دهند.

بینایی، عنصر بسیار اثرگذار در ادراک اجتماعی ما است. حالت صورت آدم‌ها، نحوه راه‌رفتن و به صورت عمومی، حرکت زیست‌شناختی مردم، می‌تواند اطلاعات زیادی از آنان را در اختیار قرار دهد. چیزی که به صورت بسیار ساده و سطحی به آن زبان بدن یا زبان صورت نیز گفته می‌شود.

تمام دغدغه ادراکات و تعاملات اجتماعی برای آن است که رفتار اجتماعی را قابل ارزیابی و مطالعه کند. قشر پیش‌پیشانی مغز، مسئول تصمیم‌گیری، ارزیابی پیامدها و تنظیم رفتارها در تعاملات اجتماعی است. این قشر در ناحیه دورسال تحلیل منطقی و ارزیابی و سنجش گزینه‌ها را انجام می‌دهد و در ناحیه و نترومدیال ارزش‌ها و احساسات مرتبط با انتخاب‌ها را پردازش می‌کند. آمیگدال نیز در این میان، نقش اساسی‌ای در پردازش احساسات ایفا می‌کند. قشر جداری یا پری‌تال نیز که وظیفه ادراک فضایی و توجه به محیط را بر عهده دارد، اطلاعات مرتبط با موقعیت‌های اجتماعی و نقش فرد در گروه را پردازش می‌کند. بخش‌هایی از ناحیه پری‌تال به ما کمک می‌کنند تا احساسات و تجربیات دیگران را درک کنیم و واکنش‌های همدلانه نشان دهیم. این فرایند در تعاملات پیچیده‌ای که نیاز به همکاری یا حل تعارض دارند، حیاتی است. از این خصوصیت، بسیار می‌توان در داستان‌سرایی و همراهی مخاطبان در راستای رویای ملی استفاده کرد. همین‌طور این خصوصیت مغز، جایگاه فرد را در محیطی که رویا ایجاد کرده است، مشخص می‌کند.

هسته اکومبسنس نیز مرتبط با سیستم پاداش و انگیزه است. این هسته با آزادسازی دوپامین در هنگام تجربه‌های خوشایند اجتماعی مانند دریافت توجه، تأیید یا محبت، فعال می‌شود و در نهایت، باعث تقویت رفتارهایی می‌شود که مورد تأیید گروهی است که در آن واقع شده است. همین تأیید و تشویق‌ها می‌تواند ارزش‌های اساسی رویا را به صورت پنهانی، درونی‌سازی کند.

نتیجه‌گیری

این پژوهش ابتدا با مرور ادبیات اولیه به تبیین مفهوم رویای ملی پرداخت و سپس با معرفی علوم‌شناختی و بررسی جایگاه آن در تعاملات اجتماعی، نقش باورها و ادراکات

جمعی را در شکل‌گیری این رویا واکاوی کرد. نتایج نشان داد که رویای ملی در بستر فرایندهای ذهنی و اجتماعی شکل می‌گیرد و علوم شناختی می‌تواند چارچوبی نوین برای تحلیل آن ارائه دهد. با این حال، پیچیدگی ماهیت رویای ملی مانع دستیابی به نتایج قطعی است. در مجموع، این تحقیق، گامی آغازین برای پیوند دادن مفاهیم شناختی با سیاست‌گذاری اجتماعی محسوب می‌شود. اگر قدرت سیاسی در راستای رویایی که می‌سازد نشانه‌ای را اعتبار کند اما شبکه کنش‌ها متضاد آن باشند یا تأییدکننده نشانه اولیه نباشند، امکان موفقیت در جمعی‌سازی و معتبرکردن رویا کاهش می‌یابد. نشانه‌های چندپاره و غیرهارمونیک فاقد قدرت زیبایی‌شناسانه هستند و نمی‌توانند درک و روایتی منسجم از رویایی ملی ارائه دهند.

امروزه رسانه‌ها به ما نشان داده‌اند که چگونه یک رویا می‌تواند مبتنی بر یک دروغ، یک خبر غلط یا حتی یک حس‌گذرا شکل بگیرد. رسانه‌ها در دنیای مدرن، ابزار قدرتمندی برای اثرگذاری بر ادراک اجتماعی هستند؛ ادراکی که به شدت تحت تأثیر تعاملات شناختی و اجتماعی مغز انسان‌ها است. این مغز اجتماعی که به تعبیر «دانبار» برای زندگی در گروه‌های اجتماعی بزرگ فرگشت یافته است، می‌تواند با استفاده از قابلیت‌هایی چون «نظریه ذهن» و زیرمجموعه‌های آن همچون «نظریه شبیه‌سازی»، نه تنها باورهای دیگران را درک کند، بلکه احساسات، امیال و نیات آنان را نیز به طور مؤثری بازنمایی نماید. «نورون‌های آینه‌ای» به مغز ما اجازه می‌دهند که هیجانات و رفتار دیگران را چنان درک کنیم که گویی خود ما آن را تجربه کرده‌ایم. به همین دلیل است که رویاهای اجتماعی، چه واقعی و اصیل و چه برساخته و غیرواقعی، به راحتی می‌توانند در میان افراد جامعه فراگیر شوند و جامعه را دچار ویروس هیجانی - عاطفی همگانی کنند. رسانه‌ها با استفاده از ظرفیت‌های شناختی بشر، گاه از دروغ، فراواقعیت‌هایی را خلق می‌کنند که به تعبیر بودریار، حتی از خود واقعیت واقعی‌تر به نظر می‌رسند. تحقیقات شناختی نشان داده‌اند که مغز انسان می‌تواند از یک واقعیت بیرونی، هزاران واقعیت

درونی متفاوت و حتی متضاد بسازد و می‌تواند در حافظه جمعی به عنوان فراواقعیتی جمعی شکل گرفته و مبنای تصمیم‌گیری جمعی شود.

زمانی که حکمرانان زیبایی‌شناسی راهبردی و هارمونی سیاسی را جدی نمی‌گیرند، ذهن اجتماعی مردم که در حال پایش مداوم هماهنگی میان «گفتار»، «رفتار» و «فضا» به مثابه یک پرفورمنس است، دچار ناهماهنگی شناختی می‌شود. این ناهماهنگی به مرور سبب کاهش «ادراک اجتماعی» مثبت، ضعف «هم‌حسی» و در نهایت کاهش اعتماد عمومی می‌شود؛ لذا باورها به مفاهمه نمی‌آیند، رویاهای آینده شکل نمی‌گیرند و زمان-مکان نیز بحران فقدان هم‌حسی پیدا می‌کند. فرایندی که اگرچه بخشی از آن محصول مسئله زبان است اما باعث تشدید چرخه آشفتگی در نظام معنایی نیز می‌شود. معلوم نیست این نظام معنایی از کدام سرچشمه تغذیه می‌کند؛ از غرب الگو می‌گیرد، از شرق ارزش‌هایش را وام می‌گیرد، یا به دنبال ارزش‌های اصیل ایرانی و اسلامی است. این ناهمگنی و چندصدایی معنایی در جامعه شبکه‌ای، فرصت ایدئالی برای رسانه‌های معاند فراهم کرده است تا با ایجاد چندقطبی در جامعه ساختارهای نسبتاً هارمونیک را نیز دچار شلختگی کنند. ساخت رویای ملی نیازمند فرایندی «همگن»، «فراگیر» و «قابل مشاهده» در سطح زندگی روزمره است. برای آنکه این رؤیا واجد باورپذیری اجتماعی شود، ضروری است که افراد آن را در زیست روزمره خود تجربه و ادراک کنند؛ از مسیر رفت و آمد صبحگاهی تا محیط کار، فضاهای خدماتی همچون بیمارستان‌ها و مراکز عمومی و نیز در لحظه سپری کردن اوقات فراغت در کنار خانواده. در صورتی که در این بسترهای عادی و تکرارشونده، نشانه‌ای عینی و قابل فهم از تحقق ارزش‌های بنیادین رؤیای ملی مشاهده نشود، فرسایش اعتماد عمومی و تضعیف سرمایه سیاسی به تدریج تشدید خواهد شد. بایسته است سیاست‌گذاران نهادی و حکمرانان با بازبینی در نهاد زیبایی‌شناسی جامعه و با درکی عمیق‌تر از ظرفیت‌های علوم‌شناختی - اجتماعی همچون نظریه ذهن، نورون‌های آینه‌ای، هم‌حسی و ادراک اجتماعی، به

بازسازی الگوهای مواجهه با باورهای اجتماعی پردازند؛ الگوهایی که در ضمن کاربست تئوریک و تئوریک آن‌ها می‌توان به طراحی رویای ملی به مثابه حقیقتی زنده، قابل باور، تعامل ساز، تعامل پذیر و تجربه پذیر برای همه افراد جامعه مبادرت کرد.

تعارض منافع

تضاد منافع: در انجام مطالعه حاضر هیچ‌گونه تضاد منفعی وجود ندارد.

مشارکت نویسندگان: در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

موازین اخلاقی: در انجام این پژوهش تمامی اصول و موازین اخلاقی رعایت گردیده است.

شفافیت داده‌ها: داده‌ها و مآخذ پژوهش حاضر در صورت درخواست از نویسنده مسئول

و ضمن رعایت اصول کپی رایت ارسال خواهد شد.

حامی مالی: این پژوهش حامی مالی نداشته است.

منابع

تاگارد، پاول. (۱۴۰۲). ذهن: درآمدی بر علوم شناختی (ترجمه رامین گلشایی، چاپ نهم). تهران: انتشارات سمت.

داهرتی، جی. مارتین. (۱۳۹۱). نظریه ذهن: چگونه کودکان افکار و احساسات دیگران را درک می‌کنند؟ (ترجمه فاطمه هداوندخانی). تهران: انتشارات سمت.

فردنبرگ، جی و سیلورمن، گوردن. (۱۴۰۰). علوم شناختی: مقدمه‌ای بر مطالعه ذهن. (ترجمه محسن افتاده‌حال). تهران: مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی.

کالک، دنیل، هیرشن، ویلیام، مندیک، پیت و واسکان، جاناتان. (۱۳۹۶). علوم شناختی: مقدمه‌ای بر ذهن و مغز. (ترجمه شهره صادقی و الهه کمری). تهران: انتشارات نویسه پارسی.

کلب، بریانی، ویشاوا، یان. کیو و تسکی، کمپبل. جی. (۱۳۹۹). روانشناسی فیزیولوژیک مغز و رفتار. (ترجمه مهرداد فیروزبخت). تهران: انتشارات ارسباران.

گیج، نیکول، و بارس، بزارد. (۱۴۰۲). مبانی علوم اعصاب شناختی؛ راهنمای مقدماتی. (ترجمه سید کمال خرازی). تهران: مؤسسه عالی علوم شناختی.

لیبرمن، متیو. (۱۴۰۳). مغز اجتماعی. (ترجمه جواد حاتمی، چاپ سوم). تهران: نشر بینش نو.

میلز، سی. رایت. (۱۴۰۲). بینش جامعه‌شناسی: نقدی بر جامعه‌شناسی امریکایی. (ترجمه عبدالمعبود انصاری، نوبت چاپ دهم). تهران: شرکت سهامی انتشار.

Arioli, M., Crespi, C., & Canessa, N. (2018). Social cognition through the lens of cognitive and clinical neuroscience. *BioMed Research International*, 2018, Article 4283427. <https://doi.org/10.1155/2018/4283427>

Blakemore, S. J., den Ouden, H., Choudhury, S., & Frith, C. (2007). Adolescent development of the neural circuitry for thinking about intentions. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 2(2), 130–139. <https://doi.org/10.1093/scan/nsm009>

Bouchat, P., & Rimé, B. (2018). National identity and collective memory: A social psychological perspective. In J. T. Jošt, J. Sidanius, & T. van Leeuwen (Eds.), *Social identity and the dynamics of intergroup relations* (pp. 87–104). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315271224-6>

Brothers, L. (1990). The social brain: A project for integrating primate behavior and neurophysiology in a new domain. *Concepts in Neuroscience*, 1, 27–51.

Buhmann, A., & Ingenhoff, D. (2015). The 4D model of the country image: An integrative approach from the perspective of communication management. *International Communication Gazette*, 77(1), 102–124. <https://doi.org/10.1177/0020852314554218>

Charnysh, V., Lucas, C., & Singh, P. (2015). The ties that bind: National identity salience and pro-social behavior toward the ethnic other. *Comparative Political Studies*, 48(3), 267–300. <https://doi.org/10.1177/0010414014543103>

Cozolino, L. (2017). *The neuroscience of psychotherapy: Healing*

the social brain (3rd ed.). W. W. Norton & Company.

Decety, J. (2010). The functional architecture of social cognition and the role of self-other overlap. In *Social neuroscience: Key readings in social neuroscience* (pp. 25–34). Psychology Press.

Decety, J. (2020). Preface. In *The social neuroscience of empathy*. MIT Press.

Eisenberg, N., Fabes, R. A., & Spinrad, T. L. (1991). *Prosocial development: A multidimensional approach*. Cambridge University Press.

Freeman, J. B., & Johnson, K. L. (2016). More than meets the eye: Split-second social perception. *Trends in Cognitive Sciences*, 20(5), 362–374. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2016.03.003>

Hartmann, T. (2014). *The hidden history of the American dream*. Berrett-Koehler Publishers.

Hartmann, T. (n.d.). Chapter 1: Creating the American dream in its modern form. *The Hartmann Report*. <https://hartmannreport.com/p/chapter-1-creating-the-american-dream>

Hodges, S. D., & Klein, K. J. (2001). Regulating the costs of empathy: The price of being human? *Journal of Personality and Social Psychology*, 81(5), 865–876.

Kennedy, P., & Adolphs, R. (2012). The social brain in psychiatric and neurological disorders. *Trends in Cognitive Sciences*, 16(11), 527–572.

Krawczyk, C. D. (2018). *Reasoning: The neuroscience of how we think*. Elsevier.

Lawrence, G. G. (2018). *Introduction to social dreaming*. London: Routledge.

Lin, Y., & Li, C. (2018). Chapter 12 - Social cognition: Reasoning with others. In *Handbook of social cognition* (pp. 245–270).

Majeed, R. (2022). The relationship between conscious and unconscious intentionality. *Philosophy*, 97, 169–185. <https://doi.org/10.1017/>

[S0031819121000383](#)

Morton, A. (1980). *A guide through theory of knowledge*. United States: Wiley-Blackwell.

Rank, R. M. (2024). *The random factor: How chance and luck profoundly shape our lives and the world around us*. Oakland: California Press.

Restivo, S. (2023). *Sociology, science, and the social construction of reality*. Routledge.

Rimell, N. (2021). *Representational content and the objects of thought*. Palgrave Macmillan Singapore. <https://doi.org/10.1007/978-981-16-3517-5>

Rorty, R. (1998). *Achieving our country: Leftist thought in twentieth-century America*. United States: Harvard University Press.

Restivo, S. (2023). *The social brain: Sociology and neuroscience intersect*. Springer.

Schwitzgebel, E. (2021). Belief. In E. N. Zalta (Ed.), *The Stanford encyclopedia of philosophy* (Winter 2021 Edition). Metaphysics Research Lab, Stanford University.

Sievers, B., & Thornton, M. A. (2024). Deep social neuroscience: The promise and peril of using artificial neural networks to study the social brain. *Social Cognitive and Affective Neuroscience*, 19(1), nsae014. <https://doi.org/10.1093/scan/nsae014>

Siuda, K., Rymarczyk, K., & Grabowska, A. (2011). How we empathize with others: A neurobiological perspective. *Medical Science Monitor*, 17(1), RA18–RA24. <https://doi.org/10.12659/msm.881324>

Stephens, G. L., & Graham, G. (2004). Reconceiving delusion. *International Review of Psychiatry*, 16(3), 236–241. <https://doi.org/10.1080/09540260400003982>

Vaina, L. M., Solomon, J., Chowdhury, S., Sinha, P., & Belliveau, J.

W. (2001). Functional neuroanatomy of biological motion perception in humans. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 98(20), 11656–11661. <https://doi.org/10.1073/pnas.191374198>

Vesga, A., Van Leeuwen, N., & Lombrozo, T. (2024). Evidence for distinct cognitive attitudes of belief in theory of mind. *Proceedings of the Annual Meeting of the Cognitive Science Society*, 46, 1234–1240. <https://escholarship.org/uc/item/7hm615q7>

Wang, Z. (2018). Collective memory and national identity. In *Memory politics, identity and conflict* (pp. 21–38). Palgrave Macmillan. https://doi.org/10.1007/978-3-319-62621-5_2

Wellman, H. M. (2011). Developing a theory of mind. In U. Goswami (Ed.), *The Wiley-Blackwell handbook of childhood cognitive development* (2nd ed., pp. 258–284). Wiley-Blackwell.

Welsh, C. (2017). Theory of mind and evidence of brain modularity. In T. Shackelford & V. Weekes-Shackelford (Eds.), *Encyclopedia of evolutionary psychological science*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-16999-6_3641-1

Yamani, I. A., Khatatbeh, Y., & Meiri, E. W. A. (2023). National identity and its relationship to social integration among university students. <https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/9290072.pdf>

Young, S. N. (2008). The neurobiology of human social behaviour: An important but neglected topic. *Journal of Psychiatry & Neuroscience*, 33(5), 391–392. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC25277715>